

VIGILIA

VIII. ÉVFOLYAM
1942 ÁPRILIS

TARTALOM:

EGY KÜLÖNÖS ROHAM

avagy feltűnő jelenségek a magyar szellemi életben

PAUL CLAUDEL: A feszület
I. Krisztus arca jobbról,
II. Krisztus arca balról

IJJAS ANTAL: A beneventi csata

HARSÁNYI LAJOS: Elsápadt...,
A szeretett tanítvány, Ujjongás,
Szeressétek egymást

ALESSANDRO MANZONI: A föl-
támadás

VAJDA ENDRE: Juhász Gyula

VÉGH GYÖRGY: Az esthajnali
csillaghoz

POSSONYI LÁSZLÓ SZINHÁZI KRÓNIKÁJA

EÖSZE ANDRÁS: KÉPZŐMŰVÉSZET

K Ö N Y V E K

VAJDA ENDRE: Reinhold Schneider: Las Casas és a császár — FÉNYI ANDRÁS: Parasztek és urak (Móricz Zsigmond: Rózsa Sándor a lovát ugratja — Árvácska Hunyadi Sándor: A fattyú) — POGÁNY Ö. GÁBOR: Bóka László: Vajda János.

SZERKESZTI:

MÉCS LÁSZLÓ ÉS POSSONYI LÁSZLÓ

VIGILIA

SZÉPIRODALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT

FŐSZERKESZTŐ:

MÉCS LÁSZLÓ

FELELŐS SZERKESZTŐ:

POSSONYI LÁSZLÓ

Megjelenik minden 1-én, évi 500 oldal terjedelemben

Előfizetési ára illetménykötettel együtt egy évre belföldön 12 P, félévre 6 pengő.
Külföldre: Romániában 400 lei, Szlovákiában 60 korona, egyéb külföldön 15 P.

Vállalatoknak
évi előfizetési díj 40 pengő.

Egyes szám ára 1·20 P.

Főbizományos: Athenaeum könyvesboltja, Budapest, VII., Erzsébet-körút 7.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Mussolini-tér 1.
Telefonszám: 12—99—01. Postatakarékpénztári csekszámla száma: 20.668.

Minden cikkért szerzője felelős

Kéziratokat nem adunk vissza

A VIGILIA példányonként kap-
ható minden könyvesboltban
és az Ibusz pavillonokban.

**Laptulajdonos, felelős szerkesztő
és kiadó: POSSONYI LÁSZLÓ**

NÉHÁNY IDÉZET EGY KÜLÖNÖS ROHAMBÓL

A multkoriban leközöltük egy VII. gimnázista cikkét, — gimnáziumi növendékek lapjában jelent meg, önképzőköri síkon mozgott. A szellemi érzés állapotában lévő ifjú nem igen lehet felelős azokért a különös megállapításokért, amelyeket a diáklapban olvastunk; az egészre a multkoriban már meg is feleltünk. Most utólag azonban mégegyszer idéznünk kell a miskolci Fráter György gimnázium diáklapocskájának furcsa szellemére jellegetes cikkének néhány sorát:

„Hiszem, hogy a külföldi regények sikere nem értékben rejlik, hanem felszínes olvasóközönségünk értéktelenségében. Ma a magyar irodalom végre igazán magyar és olyan gazdag, hogy bátran odaállíthatjuk bármely külföldi irodalom mellé. Mutasson fel a külföld egy „Elsodort falu“-t, egy „Julianus barát“-ot, mutasson olyan értékeket, mint amilyen érték nekünk Veres Péter, Németh László, Sinka, Erdélyi, Fekete István és a többiek sorban mind. A külföld eddig csak ezeroldalas, elnyújtott, problémátlan könyvet adott, de értéket nem.“

Igy szólt az idézet. Meg kell jegyeznünk, hogy a felsorolt művek közül pl. a Julianus barát valóban világirodalmi rangú, de most nem ez a kérdés. Egyelőre nem kérdezzük a gimnázium tanári karától: 1. tanári ellenőrzés alatt áll-e a lap; 2. ha igen, tud-e ez a vezetés arról, hogy Európát mind a mai napig — bármennyire mesterkednek is rajta sokan — nem nyelte el oly fokban a barbarizmus és a tanulatlanság, nívótlan és elsősorban saját nemzetünknek ártó fölfuvalkodott sovinizmus, hogy nagyobbban tarthatja a derék Verest, Németh Lászlót, Sinkát, Erdélyit, Fekete Istvánt („mutasson fel ilyen értékeket a külföld!“ kiáltott fel a szegény rosszul informált kis diák) mondjuk — Paul Valerynél, André Gidénél, Sigrid Undsetnél, Knut Hamsunnál, Thornton Wildernél, Paul Claudélnél, Reinhold Schneidernél, Theodor Dreisernél, Bernhard Shaw-nál, Julien Green-nél, Bernanosnál stb. stb.

Egyelőre, azt hisszük, elég lesz ennyi. Maga az egész ügy inkább mosolyogni való. Mint jelenség azonban igen, igen jellemző. Mert: „Wie die Alten sangen, so zwitschern die Jungen.“ A Vigilia vezetősége hónapok óta figyel bizonyos jelenségeket, különös összefüggéseket, egy mind növekvőbb, furcsa cézári öntudatot, amely az irodalmi jellegén túl ma már a magyar szellemi életben szinte kultúrpatológiává növi ki magát... S e VII-es diákot már ez a szellem befolyásolja... Egyelőre csak néhány idézetet adunk. Mondatokat, ki-

jelentéseket, megállapításokat, amelyek mostanában úgy nőnek és szaporodnak, mint a lázpörsenések. Csak a betegség tüneteire hívjuk fel a magyar szellemi közvélemény figyelmét. Foglalkozni későbben fogunk velük.

Ez a szellem idegennek tekinti a magyar szellemi alkatától az európaiságot. Nézzük csak, hogyan fogalmazza meg Európa és a kereszténység szerepét Veres Péter *Európa? c.* cikkében?

„Azt nem bolygatom, hogy akik itt nagyon hangsúlyozták az európaiságot, azok jórészt idegen származásúak, különösképpen német eredetűek voltak s talán nem érezték egészen itthon magukat. Hagyjuk ezt a kérdést, úgyszólván megoldhatatlan.

Hát akkor talán a kereszténység az európai jellegadó tényező? Ez sem lehet, mert kimaradt belőle a görög-római műveltség. *Némely európai gondolkozók szerint a kereszténység, mint sötét ázsiai jövevény már megromtotta a tiszta és világos görög-római és gall-eltelt Európat.*

És egyáltalában mi különbséget jelentett itt a kereszténység — mondjuk Ázsiával szemben? Kevesebb volt talán a háború, az egyének közötti és a közösségek közötti hadakozás, mint a budhista Dél- és Keletázsiaiában, mint a mohamedán Nyugatázsiaiában vagy akár a pogány Északázsiaiában?

Ez nem igaz. Európa nem szelídült többet a népvándorlás, az utolsó tatár beözönlés óta, mint akár Ázsia.

A következő idézet szerzője kereszténység és Európa mellett Gandhit, Gionót is emlegeti — a magyarságról elköpzelt ideális fejlődés kapcsán.

„Erkölcseiben Jézus követője, de tanult Gandhitól, a hindu szabadsághóstól és Gionótól, a francia parasztság prófétájától. Megértette a jelen parancsszavát és teljesíti. Eszméje izzig-vérig magyar eszme: *a cseresznyésizmus* a magyarság gazdasági, politikai, népesedési, kulturális és honvédelmi érdekeit egyaránt szolgálja. Nem csodaváró, nem a háborús döntésektől várja sorsunk eldőlését, hanem a magunk munkájától.“

Ezt Németh László Cseresznyésének védelmében írta E. Kovács Kálmán. Semmi kétség: a magyarság mivoltának eszményi fokáról van szó. De az erre vonatkozó fogalomzavar teljes. Nézzük csak a magyar kultúra lényegének következő taglalását:

„Egészséges magyar kultúra csak akkor fejlődhetne ki, ha ázsiai formáinkat európai tartalommal töltenők meg, — ahogy Bartókék csinálták a zene területén. Ázsiai forma — európai tartalom. Ha e kettő közül akármelyik túlsúlyra jut, az már baj.“
(Pálóczi Horváth Lajos: Karácsony Sándor c. cikkéből.)

„A bpesti bencések meglátogatják Kodolányit, Kodályt, Szabó Dezsőt, Féját, de járnak Máraínál és Fekete Istvánnál is.“

Az, hogy Máraival is foglalkozik a budapesti bencés gimnázium önképzőköre: megrovóan van érte: persze: Márai urbánus szellem, a Kassai őrvjáratban keresztény és nyugati vallomást tett; a cikket különben Szij Gábor írja: „Magyar önképzőkör” c. egyébként sok megszívlelésre méltó dolgot közlő cikkében.

Az írók egyoldalú alapon való értékelése és megválogatása nyilvánul ki a következő idézetből:

„Chi sono questi scrittori? Desiderio Szabó, Sigismondo Móricz, Giovanni Kodolányi, Ladislao Németh, Aron Tamási, Giuseppe Nyiró, Pietro Veres. Fra i poeti: Giuseppe Erdélyi, Giulio Illyés. Benché non appartenga strettamente a questa corrente popolare, da ricordare uno dei massimi fra i poeti viventi: Lorenzo Szabó.“

Kik ezek az írók: Szabó Dezső, Móricz Zsigmond, Kodolányi János, Németh László, Tamási Aron, Nyiró József, Veres Péter. A költők között Erdélyi József, Illyés Gyula. S ha nem is tartozik harcosan a népi irányhoz, de meg kell említenünk, mint a ma élők között az egyik legnagyobbat: Szabó Lőrincet.“

Ezt írja Barát Ferenc: Scrittori Nostri című cikke a *Fiatalkok* című lap olasz számában. „Scrittori Nostri”: az ifjúság íróit akarja jelenteni. Csodálatos véletlen, hogy Szabó Lőrinc igen, de Gulyás Pál, Kós Károly, Makkai Sándor, Márai Sándor, Mécs László, hogy csak az idősebbeket említsük, nem szerepelhetnek a „Scrittori Nostri” seregszemléjén.

Nagyon érdekes az, amit Mécs László költészetéről halottunk valakitől: egyes irodalmi körök véleménye szerint Mécs-et azért kell „agyonverni”, mert költeményeiben ott van a „szeretet”, mint a harcos népiséggel és egyéb nem tudjuk még mikkel ellenkező principium. Mécs László szerintük, mikor szeretetet prédikál, csökkenti az osztályharcos, népi szellem feszítő erejét, útjában áll a gyűlölködés kibombanásának és ezért az ő népisége káros. Ez már nyíltan jelenti, hogy *mi ellen* is megy a játék. Egy *olyan* természetfölötti és nemzeti világnézet *ellen*, amelyben a szeretet helyet foglal. S az e természetű világnézet ellen való állásfoglalás egyes írók részéről, egyes orgánumok részéről, egyes szellemi csoportok részéről: már a *terror* méreteit kezdi ölteni, a saját irányuk kizárólagosságával szemben. Hogy ne vádoljanak bennünket itt elfogultsággal, a protestánsok közül idézzünk valakit, a nagyon tekintélyes Makkai Sándort.

„Ma hangos a levegő — írja Makkai „Mit szabad írni az írónak“ c. cikkében — hangos a levegő a „népi“ irodalom jelszavától. De ha ez az irodalom azt jelenti, hogy csak egy, különben elég zavarosan értelmezett szociális réteg életéről és igényeiről szabad írni, s minden másról legfeljebb csak elítélőleg, és megvetéssel, vagy sehogyse, akkor tiltakoznunk kell ez ellen a nemirodalmi irodalompolitika ellen.

Az időszerű népi szociális problémák „egyeduralmáért“ kardoskodó *irodalomzsandárok* a magyar nemzeti társadalom egységének nem tesznek jó szolgálatot, az irodalmat magát pedig lényegétől idegen kényszerítés jármába szorítják.

Ne engedjük meg senkinek, hogy az írói szabadság és a nemzeti létérdek tudatlan vagy szándékos megsértésével felparcellázza a magyar életet az írók számára, kerítésekkel és táblákkal adva tudtukra, hogy hol szabad és hol nem szabad járniok.“

Makkai e cikkének szempontjaihoz mi hozzáadunk még valamit. Itt nemcsak a „népi“ irodalom jelszavának ideológiai értékeléséről van szó. Nemcsak az írói szabadságról. Hanem a *teljesebb* magyarságról. Arról a magyarságról, amely „népi“ gyökerezései, „ázsiai“ eredése mellett tisztázta a maga lényegi kapcsolódásait Európával és a keresztény kultúrával is. Arról a magyarságról, amely ugyanakkor, amikor teljesen népi és szociális, sőt még ázsiai eredésének kincseiről sem mond le: keresztény és európai. Az erről való fogalomtisztázást folytatni kívánjuk a Vigilia többi számaiban.

Ijjas Antal, Possonyi László

PAUL CLAUDEL:

A FESZÜLET

I. KRISZTUS ARCA JOBBRÓL

Egész testében megfeszítették, csupán a drága fej volt még szabad,

Egyetlen támasza a kárörvendő buzgalommal összefont tövis maradt.

Három óráig így uralkodott s imádkozott, s mi három óráig láthattuk e magasságbéli drága arcot,

Míg végülis ellankadott és búsan elhanyatlott.

Ime, eljött a pillanat, mit vártunk már, igaz, türelmesen,

Láthatjuk Krisztust, s Ó nem láthat már közülünk senkit sem.

Ime, itt függ a szent kereszten, átadván magát érettünk mindörökre.

Bármit tegyünk, tudjuk, nem váltja vissza életét,

Átszúrt lábakkal és kitárt karokkal így marad és nem emeli föl többé szent fejét.

Helyettünk szenved így, s nem vonja vissza áldozatját,

Bármit tegyünk, nem fordítja el felőlünk drága arcát.

Tudott előre mindent, és nyugodtan tűrte értem mégis mind a négy szeget.

Mindenki láthatja, mily védtelen, s hogy mennyit szenvedett.

A bennem élő bűn-halál s az Ó szerelme egyesített minket, Ártatlansága és a vétkeim kapcsolták össze életünket.

Hogyan lehetne Megváltóm, ha én nem lennék bűnös ember?

A mélybe hulltam, és ezért verték át tagjait kemény szegekkel.

Keresztje könnyű, nem nehéz, ha vétkeim s a vágymaim nem súlyosak.

A terhe édes szent gyümölcs, mely arra vár, hogy értenyuljanak.

II. KRISZTUS ARCA BALRÓL

Irva vagyon a Genezisben, mely telve van csodálatos törté-
netekkel,

Hogyan fogadta József Egyiptomban rossz testvéreit, kik őt
nem ismerték fel.

Előbb küldte azokat, akik mellette voltak, felfedni nem akar-
ván önmagát előttük:

(Egyiptom héberül sötétséget jelent: árnyékvilágunk ez,
amelyben napjainkat töltjük.)

Távol legyen, ki idegen ebben az áldott pillanatban,

Mikor közénk jön testvérünk, s felénk fordul mosolygó, ked-
ves arccal.

Krisztus is így akarta; talán szent Szíve volt erős, avagy sze-
relme volt oly óriás,

Hogy még oly sok szentjének sem mutatta meg arcának job-
bik oldalát.

Nem nézett rájuk, bárhogy kérték Őt a szent kereszt alatt,

Megkínzott arca jobb vállára dült és ott maradt.

De ők nem sírtak és nem zúgolódott egyikük se,

Békében elmentek dolgozni szántóföldjeikre,

Mert annak, aki hisz, mindenre válaszol a hit.

Az égben látjuk majd világosan e földi élet titkait.

Hív szolgák, csak dolgozzatok, ez épp elég,

Erőt, világosságot bőven ad, s utat mutat nektek mindig
az ég.

S annak az áldott pillanatnak, mikor Teremtőtök reátok néz
szerelmes, megbocsájtó szemmel,

Nem lesz tanúja égi angyal, s nem látja gyarló földi ember.

Iványi Sándor fordításai

IJJAS ANTAL:

A BENEVENTI CSATA

*Felé fordulva jól megnéztem arcját.
Szép szöke arcz volt, nyájas tekintettel,
De fél-szemöldökét egy vágás szelé ál.
Mikor magam kimentém tisztelettel,
Hogy sohse láttam őt, így szóla: „Nézd, ez!”
Mellén, a felső részen, volt egy sebhely.
Aztán mosolygva: „A kit látsz, Manfréd ez,
Konstancia császárné unokája.*

— — — — —
*Irtóztató sok bűnök terhelének,
De tág karú az örök kegyelem.*

— — — — —
*Ottan nyugodnak most is csontjaim még
A hid-főnél, Benevent mellett, ott a
Nagy kőrakás fölöttük állva!*

Dante: Purgatorium, II. 106—130. (Szász K. ford.)

I.

Anjou Károly 1265. pünkösd vasárnapján vonult be Rómába, Ostia felől, ahol marseillei és genovai gályák szállították partra hadseregét. Nemcsak ő, hanem egész hadserege is az üres Lateránban szálltak meg.

Az óriás épülettömkeleg, régi és új szárnyaival, emeleteivel, bástyaival, maga is egész város s hozzá így egész üresen: mindenképen alkalmas volt arra, hogy ő maga és az egész francia had ott üssenek tábort. A vakolatlan falak között nemrég pusztított tűzvész, az emeletek, egész épületsorokon át, holtan, kiégve, a lángoktól és koromtól feketén, leomlott tetőfalakkal meredtek fel a roppant bazilika mellett, de az a nagy, kolostorra emlékeztető épülettömb közepe, ahol valamikor a pápák laktak, épen maradt. Épen maradt az a névtelenül ősi időkben épített emeleti terem is, amelyről elfeledték, melyik pápa építette zsinatok tartására. Olyan döbbenetesen nagy volt, hogy a vége szinte elveszni látszott a messzeségben; lapos gerendamennevezete alatt azonban most csak mindenféle madarak laktak. Egymaga elég volt az összes íjászcapatok szállásául, az összes építményekben épen maradt földszinti szobasorok és udvarok pedig a többi csapatoknak.

A falak közt, mintha vadméhek szakadatlan rajzása ütött volna tanyát. A vén, kiégett, omladozó palotaváros megtelt a lovak szúrós szagával, vascsörgéssel, egész Franciaország minden tájáról való nyelvek kiáltásával. Maga Károly a pápák szűk, ódon kamráiban ütött tanyát, nagyjai a Kuria hivatalainak újabb, tágasabb és kényelmesebb épületeiben;

Vendome gróf volt vele, Mirepoix marsall, Nemours kancellár, Guillaume L'Etandart, mind csatlósokkal, csapatokkal, tarka köpenyekben. Körülöttük dombjainak hullámain Róma kötengere; az élő városrészek a Tiberis mellé húzódtak le, a dombtetőkön pedig holt kövek és romok kísértetiesnek ható árja állt. Nyár volt, az ég sárga és fakó a látóhatárig terjedő kötenger felett, a Kolosszeum kőszörnyetege, a Szent Angyal kerek citadellája s a bazilikák felett, a Tiberis szürke párája, a rekedt harangszó, utcazaj, az elmenekült ghibellin bárók erődítészázai felett. A herceg kicsiny szobája tele volt a bazilika homlokzatfalának nyílásaiban függő harangok tompahangú zajával; a breviárium minden időszakát harangszó jelezte. Naponta hatszor szólaltak meg a harangok. Alacsonyan szárnyaló bömbölésük szinte szétvetette az ablakaival odanyíló keskeny szoba falait és nem lehetett szót emelni miatta, mert a bazilikának maga az elmenekült pápa volt a tituláris bíborosa.

AUGUSZTUS VÉGE VOLT, az ég és a hőség olyan színűek Róma felett, mint amilyent Északafrikában látott, amikor kereszteshadjáraton volt; írópulpitusa tele számvetésekkel, asztalán írások. Vállai keskeny és egyenes Capet-vállak, meggörnyedtek, arca, a fehér Capet-arc, még fehérebb lett, orrának hajlása élesebb. Mint mindig, itt Rómában a maga megszokott fekete szűk zubbonyát és sötétvörös, feszes harisnyáját viselte, semmi mást. Kancellárja, Geoffroy Beaumont besançoni érsek mellett olyan volt, mint valami száraz, sovány, keserű írnok.

A szobában, amit dolgozószobának rendbehozott, semmi más nem volt, mint az ő karosszéke, asztala és írópolca.

— Mit gondolsz — kérdezte érsekét — mit gondolsz, Nagy Sándornak, vagy akármelyik más világhódítónak: voltak ilyen gondjai?

Az írások majdnem mind számvetések voltak. Pénzbe került hadseregének ideszállítása genuai gályákon, pénzbe került volna fizetni őket, méginkább etetni — a sárga párafátyol alatt forró falakkal égő romtengerben még pénzért sem volt élelem ennyi embernek: venni kellett volna, szállítani, fizetni, raktárakat felállítani s mindezt a tengeren, vagy a Campagna mocsársivatagán át. Foglyok voltak, a retentő Róma foglyai, idekötözöttek e holt kőtörzslaszok közé. Pénz és élelmiszerszállító szekerek nélkül kellett volna neki-vágni az útnak dél felé, ahol Tivolinál már Manfréd német csapatai álltak, északon pedig a ghibellin Toscana, ahonnét, főként Firenzéből minden percben dél felé indulhat Róma ellen a támadás. Szerencse, hogy ugyanazokkal a kőtörzslaszokkal és napi járőföldre érő mocsárvidékekkel: védi is őket Róma a támadás ellen. Mindenesetre még el lehet lenni itt egy darabig. Csak soványan, nagyon soványan! Ugyanez volt az érsek véleménye is.

A szobába mint a láva áradt be a hőség. Az ablak takarói lebegtek áramától. Hangzani kezdtek a homlokzattalának mázsás harangütései. A közelgő dél krétafehéren égett a nyersvörös, fekete és bronzbarna kötenger felett, ami Róma volt. Az izzó széláramlat lengése újra megszűnt, a harangok néhány kondulás után elhallgattak, mintha óriási kalapácsok hagyták volna abba az ütést rekedten zengő üllőikre. Amikor a velőkgig ható hangok nem szóltak többé, a lengő ablaktakarók is visszaestek. Úgy tűnt fel, mintha a szobába becsapódó érchangok rettentő súlyától lebegtek volna eddig. A szobában újra félhomály lett, a kancellár halványvörös köpenyébe szótt aranyvirágok bágyadtan világítottak. A király hideg Capet-szája mintha mondani akart volna valamit, de megrezzent egy pillanatra. Azt akarta mondani, hogy milyen hihetetlennek találja: valamikor a kormányzással és hadakkal lehetett uralkodni a világ felett innét, ahol most íme így kiszikkadt minden erő. Valamikor fegyverek uralkodtak innét, most csak az óriási bazilikák. S milyen ingatagnak kell mondani azt a hatalmat, melyet ezek a világra fejtenek ki — az Anjou önkénytelenül is a fegyverek és a politika eseményeit értette világ alatt —; lám: milyen hamar összeomlott II. Ince pápa hatalma kifelé! Gyermekkorának és ifjúságának ideje még ennek a roppant tüneménynek, a pápai trónusra került hatalmas Contí grófnak uralmára esett, jól emlékezett rá, hogy ez a szigorú és kérlelhetetlen nagyúr hogyan uralkodott országok felett, megtörve még a Hohenstaufiak roppant hatalmát is. Azonban halála után, mint a lavina bontakozott ki a másik tünemény, a Hohenstaufiak hatalma amint Délitália és Lombardia közé fogta Rómát, ezt az elvénhedt romvárost; a pápáknak el kellett menekülniök belőle viterbói vagy perugiai fellegváraikba, megvárniok, míg a Hohenstaufiak hatalma ki nem ég. Most azután, hogy meghalt a rettenetes I. Frigyes, úgy látszik, hogy itt a döntő alkalom. De ez is nehezen megy, valóban milyen nehézkesen; miután az utolsó Hohenstaufi uralkodó, a szicíliai Manfred ellen egvetlen bíboros sem merte vállalni a pápai trónust, végül az ő apjának hajdani titkárát Gui de Saint Gilleszt választották pápává, aki tudta, hogy ő milyen szívesen lenne uralkodó Franciaországon kívül bárhol. Ezért azután nekiadta Délitália hűbérét, ide vonulhatott Rómába, hogy megvethesse lábát, — persze előbb meg kell vernie szicíliai Manfrédot. De Manfréd — nem hiába Hohenstaufi — engedte őt bevonulni ide a pápa-nélküli Rómába, ő maga pedig nem mozdul odalenn, hanem kényelmesen vár a támadásra az ismeretlen és kitapogathatatlan vidéken! Anjou Károly tudta, hogy nemcsak őt támadja meg, hanem meg kell támadnia vele a Hohenstaufeniek irtózatossá dicsőségét. Minden itt dől el.

A kancellár megnedvesítette nyelvével száraz ajkait. Pontosan tudta, mit gondol ura.

— MINDEN BIZONNYAL FENSÉGED LESZ az, — vélte — aki négyszáz év után megújítja az örökséget, amit Nagy Károly hagyott a frank földnek: hogy vegye át és újítsa meg a római császárságot, vagyis a világ egyetemes uralmát. Ezt Aachen, Worms és a Staufok elrabolták Reimstól, Páristól és Burgundiától. És most Fenséged az, aki újra utat tör ennek az örökségnek és megvalósítja, akármilyen nehéz is.

A sötét Capet-tekintet pillantása írásaira szegeződött. Károly akkor negyvenkettedik évében volt s amióta csak emlékezett, mindig a politikában élt; ez a sötét, kiismerhetetlen pillantás türelmetlen és éber sólyomként keringett országok felett tizenkét éves kora óta. Akkor Angliát kívánta, amikor bátyjával Lajossal keresztes hadjáratra vonult, Észak-Afrikát kívánta meg és megismételni Nagy Sándor diadalútját a pogány országokon át. Most is pontosan tudta, mit akar: elfoglalni egész Déltaliát; utána magához csatolni a görögországi latin császárságot, Bizáncot, a Szent Földet, azután pedig Keletet... s e tervek közt itt kell ülnie e lázas romtengerben, pénz nélkül s az a legfőbb gondja, hogy hadseregét miből etesse.

A kancellár türelmesen várt még. A király hangjában volt valami ingerültség, amikor megkérdezte:

— Van valami ügy azokon kívül, amikről beszéltünk?

— A Szentséges Atya írt — mondta óvatosan a kancellár. A herceg szemei megrezzentek.

— Nos, ha ez olyan kevésbé volt fontos, intézd el talán *egyedül* az ügyet!

A kancellár hűvösen és türelmesen állt és néhány pillanatig még nem válaszolt. Mindig így tett, amikor nem akart elhamarkodottan tenni, vagy elhamarkodott tanácsot adni. Ilyenkor maga az uralkodó is meg szokta várni a választ, vagy az érvet. Azokkal, akik körülötte voltak, türelmes volt és elnéző és mindig megengedte nekik, hogy gondolkodjanak a válaszon, míg olyan formába öntik, ami megfelel annak a tiszteletnek, amelyet maga iránt mindig megkövetelt. Végül odadta a pápa levelét. Anjou Károly maga olvasta el a rövid latin írást.

— GUY SAINT GILLES barátom úgy látszik *hamar* megtanulta, mit tesz pápának lenni! — mondta hűvösen, amikor túl volt rajta. A levélben semmi egyéb nem volt, minthogy azonnal költözzék ki a Lateránból, ahol megszállott. „A városban bőségesen van más hely is szállásra Fenségednek!” — ezt írta hajdani titkára, most IV. Kelemen.

A kancellár nyugodtan éberem leste urának arcát. Ez az arc azonban kiismerhetetlen volt, mint mindig. Egyetlen jel sem árulta el, hogy Károly mit gondol; bosszús-e vagy egyszerűen csak nevetségesnek tartja, hogy a hajdani Saint Gilles így egyszerűen kiharancsolja volt urát ebből a romtömkelegből, néhány rideg és egyszerű szóval.

— Nos?

A kancellár alázatosan állt a fehér, gögös, kiismerhetetlen uralkodóarc előtt.

Anjou Károly hátradőlt székén.

— Okosan tetted, hogy csak így, e többi ügyek végén tettél erről jelentést. Mégiscsak bosszantó volt. De ő: végre is valóban pápa és valóban ioga van azt kívánni tőlünk, amit akar itt.

Elhallgatott. Valahol újra harangoztak.

— Kiköltözünk. A városban valóban van elég hely! — A halvány arcra újra visszatért az élet. — Köszönjük meg majd Őszentségének fiúi hódolattal a figyelmeztetést. És minden erőnket fordítsuk a Hohenstauf ellen. Kezdj tárgyalást báróival a háta mögött, akármeddig is tart és akármit is kell ígérni!

II.

ZORD TÉLI HAJNAL VOLT, tulajdonképen még éjszaka, az emeletes majorház körül táborozó csapatok a hegyoldalon; a meredek domboldalról a beneventi-völgy fagyos ködtengerére látszott. Szélén, a majorház mellett jobbról, sűrűn egymás mellé húzódó sátraikkal, Manfréd szaracén csapatai aludtak. Sátraik úgy állottak a ködben, mint átlátszó, könnyű, kékes vízáradásban. A német tábor már ébredt, a tábor közepére elhelyezett lóállásban a lovak körül nehézkeseleptű árnyékok mozogtak, a majorház vasrácsos, kicsiny földszinti ablakaiban, a köd felett, álmos, vörös világosság égett.

A nyílt tűz a sarokban álló alacsony, széles kőpadon egész éjszaka égett; a földön alvó szaracén zsoldosok közül mindig akadt egy-egy, aki fölkelte és rakott rá, az álmotól és a hidegtől dideregve, — ők fáztak már itt a Dél-Szarnium-i völgyekben is, dehát február volt s a téli éjszakák ebben az esztendőben ezen a tájon is jegesebbek és hidegebbek. A szoba asztalán köpenyébe burkolózva egy fiatal fiú aludt, sápadtan a kimerült álmotól, amelybe nem régen zuhant bele, mint valami kútba; az elmúlt egész nap korahajnalától késő éjszakáig tartott az előrevonulás és várakozás a csatára, Anjou Károlyval szemben, aki a folyó mentén óvatosan hátrált vissza Beneventóig. Késő este volt, mikor megszállotta a várost, ők pedig megállták s a szaracén íjászok félkör alakban elsáncolták a tábort a francia hadakkal szemben; a majorház, ami köré húzódtak, úgy látszik egész télen üresen állt. A fiatal római normann, Tebaldo d'Annibaldi, s két tucat arab testőr Manfréd király álmát őrizték. A földön fekvők között voltak olyanok, akik táboroztak már Milánó körül, sőt akadt olyan is, aki huszonöt évvel ezelőtt mint fiatal fiú az Alpok havas hágóin is átkelt Frigyes császár seregével s teveháton ült a wormszi koronázás menetében. Akik most vették körül Manfrédot, már öregek voltak és elhasználtak, egyik-másik alig több, mint száraz, töré-

keny csont és bőresomó. Ezek a délszicíliai szaracénok, akiknek falvai és szétszórt kisvárosai, fehérkupalás mecsetekkel izzottak a rőt, afrikainak ható tájban odalent, ezek a hallgatag, sötétbőrű mórok közönyös hűséggel ragaszkodtak ahhoz az utolsó két Hohenstaufihoz, aki nem irtotta ki őket, engedte gyakorolni hitüket, beszélt a nyelvükön, felöltötte ruháikat s leányaik közül nem egyet emelt háremébe; sőt Manfrédnak, akit most szolgálnak, ereiben néhány cseppnyi szaracén vér is folyt — anyja, Donna Bianca, Szicíliai Frigyes ágyasa, normann és görög származása mellett, egy megkeresztelt mór nagyúri hölgyet is számlált ősei között. Ez a néhány csepp szaracén vér halványbarnára festette Manfréd király vonásait, törékennyé, majdnem kicsinnyé természetét, egyébként azonban apja ismétlődött meg benne vonásról-vonásra, annyira, hogy innét is kapta nevét: nevezték Memfridnek, Manfredusnak és Monfredusnak; azaz Mens Frederici, Manus Frederici és Mons Frederici: azaz Frigyes lelkéből való, Frigyes karja és Frigyes sziklája.

Egy árnyék hajolt a fiatal Annibaldi fölé s megrázta a vállát, szinte állati gyöngédséggel. A normann kábultan ült fel, arca és a szemei égtek. Csak a nagyon fiatal fiúk tudnak és szeretnek ilyen mélyen aludni; még most, az ébrenlétben is úgy kapkodott az alvás üdesége után, mint fuldokló a levegőért, a szaracén azonban nem engedte újra elaludni, hanem beszélt hozzá azokon a mély mór hangokon, amikkel csak az ő torkuk tud beszélni, közben felültette, úgyszólván a fiú az asztal szélén ült. Az emeleti kamrából a fal mellett levezető kőlépcsőn lefelé lépdelt valaki, ő azonban már ültében visszazuhant az álomba. A barna köpenyt viselő árnyék elhaladt előtte a tűz halvány és ingatag fényében s az ajtó felé ment. A szoba fülledt tűz és füstszaga megtelt hideg levegővel. Manfréd volt, aki eddig odafenn aludt az emeleti kamrában s most egészen felöltözve készen kilépett a csillagos hajnalba.

Úgy tűnt fel, mintha az egész világot fáradtság és mély álmok sujtotta volna le. Két arab dárdás örködött egész éjszaka az ajtó előtt; most mind a kettő háttal a kőfalnak támszkodva aludt. A mór sátrak felől nem hallatszott semmi nesz, csak a német szárny felől halk csörgés és lódobaj. A köd és az éjszaka szürkén terült el a völgy felett, alatta Benevent alacsony tornya. Tegnap este óta negyedét fordult a csillagok tengere, tisztán s még teljes éjszakai ragyogással a beneventói sík és a dombok felett. Az Oroszlán képéből már nem látszott a Regulus, — elmerült messze délnyugat felé, a délkörön most a ködösfényű Algol állt, és a tejszínű égi ködcsik sugározva húzódott el mellette az ég tulsó feléig az Atair felé, amely már felkelt keleten. A vörösfényű, hétszer rossz nevű és hétszer baljós bolygó, a Mars, úgy látszik a Regulussal együtt szállt le nyugat felé; már az éjszaka kezdetén azt készült követni.

De a csillagok nem mondtak semmit arról a napról, amely következni fog. Ekkor észrevette a király, hogy az álomtól gyűrötten és fakón a fiatal Annibaldo áll mellette. A fiúnak két bátyja is volt, e pillanatban mindkettő Perugiában; az utolsó pillanatban, amikor már nyilvánvaló volt, hogy az összecsapást nem kerülheti el: Manfréd király rajtuk keresztül azért igyekezett egyezkedni IV. Kelemennel, de Perugia mereven visszautasított mindent. „Elmúlt a kegyelem órája”, — írta a pápa.

Perugia felől hidegség és ellenkezés áradt, Rómát megszállva tartotta a francia és a kiegyezés helyett ennek kardjai vonultak feléje.

A pápa akkor adott címet a toscanai guelfeknek; a címer vörös mezőben fehér sast ábrázolt, csőrében zöld kígyóval; a zöld kígyó ő volt, a Hohenstaufeni uralom fenntartója Dél-Itáliában, az acél csőr pedig, ami összezárult teste körül, az Anjou Károly közelgő serege volt az egyik oldalon, hűtlen bárói a másik oldalon; a normann hűbérurak most is külön ütöttek tábor, nem itt a majorház mellett a domboldalon, hanem fenn a dombtetőn és körülsáncolták magukat. A csata ma reggel elkerülhetetlen. Vajjon hogyan végződik?

Nesztelen árnyék vált ki a ködből, éppen a mór zsoldosvezér volt, Giovanni Moró, Lucera parancsnoka, annak idején tizenkét évvel ezelőtt, amikor egyedül maradt mint tarentói herceg és Itália helytartója és amikor ugyanígy el akartak tőle pártolni az apuliai bárók. Akkoriban ez volt egyetlen reménysége, a lucerai szaracén erősség és nekik is egyetlen reménységük volt uruk. Összefogtak és Lucera birtoka akkor egész Délitáliát jelentette számára. De most? A krízis, ami tavaly nyár óta kísértett, amióta Anjou Károly megjelent Rómában, most kitört. Hiába húzta el a döntést, most dönteni kell s a döntés a sorsé. Manfréd felnézett a csillagokra.

— Uram — mondta mély torokhangján a mór — engedj meg, hogy kiadjam parancsaidat!

— A többiek? — kérdezte Manfréd.

— A német zsoldosok máris készülődnek. Báróid tábor körül ellenségesen őrködnek újásaik. Ők már nem a mieink! Atyád csillaga leszállt.

... Ez Frigyes csillaga volt — a Regulus — aláhajolva mélyen, a Hohenstaufok csillaga. A Sors elhagyta őket ezen a hajnalon.

— Fordulj el, azután megyek — parancsolta Manfréd a mórnak. Az elfordult.

Manfréd pedig letérdelt, hátatfordítva a Csillagnak, azután megérintette homlokával a földet — s amit évek óta nem tett — keresztet vetett homlokára. Elfogadta a végzetet és egyedül Istennek ajánlotta lelkét.

III.

KORÁN ESTELEDETT. A tiszta ég egyszerre lett szürke és párás. A folyó körül tejfehér köd kezdett élesen gomolyogni. Az alkony mintha a földből szállt volna fel, mint valami hideg, keserű füst. A nedves mezőről szürös, fehér pára szállt fel és vette körül a holttestek halmaikat. Úgy tetszett, hogy a hideg, emelkedő köd ezekből a holttestekből árad szét.

A király még ugyanabban az öltözetben, amelyben a harcban résztvett, ült a püspöki palotában és haragos volt, amikor azt jelentették neki, hogy Staufi Manfréd holttestét még nem találták meg. Nem lehetetlen, hogy elmenekült.

Az apuliai és szicíliai bárók, kik vele voltak, készeknek nyilatkoztak, hogy vele menjenek megkeresni, ő azonban gyanakodva és idegesen elhárította magától kíséretüket: ők vendégei, maradjanak a püspöki palotában. Ez annyit jelentett, hogy őrizetben, — ő maga lovagolt ki a folyó mellé a csatatérre, ahol a ködben egy csomó fáklya mozgott fel és alá. Még mindig kutatták a halottakat.

— Keressétek először a németek között — parancsolta ő és miközben lovát utánavezették, maga is gyalog ment a süppedékes, nedves zsombékok között és sorra világított az arcokba a fáklyákkal. Eltorzult germán arcok meredtek vissza rájuk. Egyik-másik még élt és német vagy olasz szavakat mondott. Egyébként azonban senkiről sem lehetett azt gondolni, hogy ő az. Károly türelmetlen lett.

— Talán mégis a szaracénok között van.

A szaracén ijáásokat ottérte a dárdások és lovasok rohama a domboldal közepén, ott heverték rendetlen halmokban, ahogyan a rajtuk keresztülgázolt lovas-roham után körülfogták őket a gyalogosok és levágták soraikat. Egyetlenegy sem volt, aki megadta volna magát. A csata már kora délután nem volt egyéb, mint mészárlás.

Azonban Manfréd köztük sem volt, mert nem lett volna semmi értelme, hogy közéjük meneküljön.

— Akkor talán élve maradt és átvágta magát dél felé!

— Uram — jelentette a Károly táborában időző firenzei guelfek egyike, bizonyos Brunetto Latini — súlyos sebbel találtuk mór kapitányát, aki haldokolva azt vallotta, hogy ura melléje esett és a többi testhalom alatt lesz.

Károly ajka fehér volt a felindulástól és a hidegtől.

— Keressétek meg — parancsolta szárazon. — Ha megtaláljátok, vessétek a híd mellé és mindenki dobjon a sírjára egy követ. Átok alatt halt meg. A kancellár úr azonnal írja meg, hogy elesett, írja meg Perugiába!

A rét felett volt a híd — s a csillagok: a Mars, a Regulus, az Algol és a Sirius olyan alakot formáltak, mint valami óriás, mennyei, villogó keresztvetés...

Ijjas Antal

HARSÁNYI LAJOS:

VERSEK

ELSÁPADT...

Elsápadt, mert feltündökölt
Az Agykoponya holdja,
De még utolsó este is
Tereád volt a gondja.

Széttördelte titok-magát
És háborgott a lelke,
De szép fejed utolján is
Roppant szívére vette.

S mikor az égre tornyosult
Árnyéka a kereszten,
Azt súgta akkor is: anyámnak
Légy a fia helyettem!

A SZERETETT TANITVÁNY

Visszaküldte a jeggyűrűt,
Elhagyta Magdalénát.
Mint megigézett sietett
Az Olajfa-allén át.

Nem érdekelte a világ,
Cézár, se kincs, se más.
Lelkében vitte titkát,
Mely Montblanc-óriás.

Világ boldogja lett ő,
Soha el nem feledte,
Hogy Mestere a földön
Legjobban őt szerette.

UJJONGAS

Miattad zöldül ki a rét
S ébrednek fel a fák.
Miattad pántlikázza fel
A május-fa magát.

Miattad szökik az ég felé
A víg pacsirta nyáron.
Miattad kerül szemét
A csillagnak az álom.

Miattad csattog este a
Fülemüle a lombon.
Miattad szól az Angelusz
A karsú esti tornyon.

Miattad gyúlt ki a szívem,
E roppant örök-lámpa.
Ha összedől a nagy világ,
Akkor is ég a lángja.

SZERESSÉTEK EGYMÁST

Fiatalnak nehéz elhinni,
Amit most mondok:
Az embert lassan megtörik
A mindennapi gondok.

Annyi tudós és bölcs kereste
A földi lét értelmét!
Ebbe hasadtak meg a
Legtisztább gyémánt-elmék.

Istenhez térünk: vándorok,
Ha elmúlik az élet
De addig? Addig? Ó, mondd:
Erdemes élued?

Akinek kőből a szíve.
Mind elfajult eretnekek.
Egyetlen jó a földön:
Ha szeretsz. S ha szeretnek.

Harsányi Lajos

ALESSANDRO MANZONI:

A FÖLTÁMADÁS

Azt hisszük, kedves húsvéli meglepetéssel szolgálunk a Vigília olvasóinak, amikor Manzoni világhírű „Il Resurrezione“ című himnuszát közöljük. A nagy klasszikus olasz költőnek ez a műve a „Hymni sacri“ sorozatából való, amelyet alkalomszerűen, programjához híven közöl majd a Vigília. Ez a himnusz a föltámadás leghatalmasabb zengésű ünneplése a világirodalomban.

Föltámadott: testének omladéka
Hogy tündökölt, ha már halálra vált?
Hogy verhette meg úzóttan a préda
A ragadozva öldöső halált
Sötét kapún, heves tűzön?
De így volt, Arra esküszöm,
Ki fölriasztotta haló porából.

Föltámadott: lehullt halotti gyolcsa,
Szent homloka szabadon tündököl,
Föltámadott: nincs aki sírba fojtja,
Ropogva megreped a sírgödör,
És keményen a kőbe tép,
Letépvé sírja födelét
Fölkél az Úr, megittasulva lángol.

Mint zarándok, ki vándorolgatása
Felén az erdön szépen szendereg,
De fölriad és könnyedén lerázza
A homlokába rezzent levelet,
Mely hervadozva, lassudan
A zörgő ág alatt suhan
És rája hullott, hosszan imbolyogva:

Úgy rázta le a kába sziklatömböt,
Mely síri verme száján megfeszült,
A Győzhetetlen lelke visszadöngött,
Az égi húsba létet lelke szült,
S a húsnek, aki hallgatott,
Azt mondta: kelj föl, itt vagyok,
A vak sötétből megöttem sírodba.

Micsoda szónak verdesett a szárnya,
Micsoda daltól zengett Izrael!

Az Úr, az Úr a kapukat kitárta!
A bennünk szárnyaló Emmánuel!
Vigadjon, aki várt: a gyász
Kimúlt, letelt a bújdosás,
Vigadjatok a Szabadító végett!

S míg nem volt itt, az örök birodalmat
Melyik veszendő lélek lelte meg?
A pokolból, mely poshadozva hallgat,
Ti ósatyák, kimenté lelketek:
Akit kívántak ó-korok,
A gonosz Tőle tántorog,
Mert ő a Győzelem, a szent Igéret.

Meglátták mind a lángoló próféták,
Kiknek mindenható Napot csiholt,
És mint az atya kedves ivadékát
Oktatja szépen, mely dolog mi volt,
Úgy mondta szájukon: mi lesz,
Hogy megjön Az mindenkihez,
Kinek jöttére maga esküdött meg;

A kerek földnek látta meg a látnok,
Meglátta Aggeus meg Ézsajás,
Hogy jön majd kit a világ vágyva vágyott,
S midőn rádőlt a méla látomás,
A napok sorát Dániel
Megolvasta, hogy várni kell,
S eszmélt sok évet, még nem is szülötett.

A hajnalon a holtat siratozták
Magdolna és a boldog asszonyok,
Az arcukon megsárgult a pirosság,
S akkor dörögve rengett, csattogott
Sion tövében a borzalom,
Azon a kábult hajnalon
A katonák megreszkettek a karddal.

Egy csodálatos ifjú szállt a köre,
A köntös csillant rajta, mint a hó,
Szeme bogarán villám vert belőle
S úgy válaszolta mind a sirató
Bús asszonyoknak kedvesen:
Nincs itten! nincs a teste sem;
Föltámadott! szólott a fényes Angyal.

Hát eldobni a gyászos lila leplet!
Letépní mind a nyomorú lilát!

A győzelem arany sugára serked,
Arany sugárban égjen a világ.

Fehér stóla kell ma, papok,
S gyertyák között riadjatok:
Föltámadt az Úr, a Diadalmas!

A harsogás kiröppen, zeng az oltár:
Vígadj, kegyelmes asszony, Mária;
Vígadj, az Istennek te fészke voltál.
Mert a húsunkká kellett válnia.
Miként mondá: föltámadott.
Imádjad értünk Magzatod,
Ki meghagyá, hogy bánatunkra hallgass!

Festvéreim, a ritus csak vigalmat
Zendít közéték egész napon át,
Ma nincsen aki keseredve hallgat,
Ma kaptuk meg a boldog lakomát,
S nincs anya, kinek valahogy
Kis fiókája nem ragyog,
Mert földíszíti rongyból is malaszttal.

Alázatos legyen a gazdag asztal,
De minden asztal legyen gazdagabb,
A drágaságok együgyű vígasszal
A koldusok közé szakadjanak,
Derítsék drága lakomák
A roskadozó kalibát,
Legyen mosolygó mind az üres asztal.

A boldogság nem ordít, nem abajgat,
Nem dőzsölődve dülled, hömpörög,
De keblén drága dolgokat takargat:
A nyugodalmas, okos örömet.
S az okosságos gyönyörön
Derül a gyönyörűbb öröm,
S megharsan egyszer az Egek vigalma.

A boldogoknak szebb a diadalma,
Mert egyre szebben süt a sugaruk,
De hol bukdos a bolondos, a balga
A csúf utakon mely halálba jut,
Hol bolygadozik konokul?
Reménye nincsen, csak az Úr,
De föltámad, ha Benne van bizalma.

Horváth Béla fordítása.

VAJDA ENDRE:

JUHÁSZ GYULA

Juhász Gyula balladát írt a hét tengerésZRől, kik kiszálltak az örök tengerre, hogy új világot keressenek, „milyet előttük senki, sohse látott”. *Ifjú, dalos, bús és merész*, ezek a jelzők ékítik a tengerészeket: külön és együtt híven tükröztetve a századelő frazeológiáját s rajtuk keresztül nem nehéz felismerni az inkább nyilvánvaló, mint burkolt jelképet, melyet a vers többi szavai még erősebben aláhúznak, hogy itt a *Holnap* költőiről van szó.

De őt sem a Holnap emelte szárnyra, csupán irodalmi hovatarozását látta el hangsúllyal. Első kötete, melynek hangszerezése befejezett és profilja határozott, az előző évben jelent meg, közel öt esztendei anyagból válogatva. Őt is az az évjárat dobta fel, mely az újhangú magyar irodalom mérföldkövének tekinthető és amelyet nem lehet pontosan meghatározni, de körülbelül a huszadik század első éveire esik, arra az időre, amikor Ady váratlanul hangot változtatott és vele egyidejűleg a tudományegyetem szemináriumaiiban önmagát csiszoló fiatal bölcsész-nemzedék legjobbjaiban kiérett az új lírai világézés és hang.

Az Ady-generáció irodalmát általában forradalminak szokták tekinteni, és azokra a harcokra gondolva, melyek különösen Ady megértése körül dúltak, még az irodalmi folytonosság hívei is el kell ismerjék a kétségtelen forradalmiságot. Ma már pontosan látjuk a nagy lírai együttes közös tettét, ezt a minden irányba szétterjedő hódítást. Ady szimbolikus-expresszionista, érzékletes és ugyanakkor elvont, végletesen szubjektív s egyszersmind erősen fajában gyökerező, mindent egységben mutató életműve, Babits páratlan témagazdagsága, poeta doctusi magas hangja, proteusi szüntelen alakváltása, exakt formamegmunkálása, filozofikus szenvedélye, Tóth Árpád idegessé érlelt klasszicitása, zsufoltsága, különönc pompája, elmélyített emberi fájdalma, Kosztolányi modern költőkön nevelt lénye, homo aestheticusi hitvallása, magasrendű játékosága, mesterségének alchimista ismerete és szeretete, a lágyság és zordság annyira modernül ható ötvözete azok az élesen megrajzolt határok, melyek az említett hódítást jelzik.

Legnehezebb a Juhász Gyula modernségét meghatározni. Ő távolról sem dolgozott ilyen éles színekkel. Ami valamikor az első helyet juttatta neki kortársaival szemben az egyetemen a Négyesi-szemináriumban és a kezdődő újhangú irodalomban, később elhalványult mások forradalmisága folytán. Hosszú, belsőleg termékeny, de látszatra meddő éveken

keresztül mint az irodalom elfelejtett élőjét rejtette a vidék, hogy a *neue Sachlichkeit* lírikus nemzedéke benne találja meg később egyik mesterét és az olvasóközönség egyik legörökebb hangú, legtisztábban húrozott, legemberibb fájdalma költőjét.

Első kötetében már teljes költői fegyverzetben mutatkozik és csak a legaprólékosabb vizsgálat derítheti ki művében a szüntelen változást, mely azonban csak az érzés egyre fokozódó feszültségében és a pszichológiai én belső zajlásában, mondhatnánk bomlásában követhető nyomon, de nem látszik meg a formán; és a szavakon is csak annyiban, hogy kevesebb közöttük az ékszer, de több az ékszerként csillogó könny.

És amint költészetének kezdő- és végpontjai alig mutatnak szintkülönbséget, éppen ilyen észrevétlen a formai átmenet, mely elődeinek legjobbjaitól megkülönbözteti. Talán ez tévesztette meg saját magát is, mikor költői lényét egyik versében modern dalosok közt Arany fiának nevezi: „vívódo világban görög harmónia”. Ez az „Arany-fiúság” azonban, mely konzervatív kortársaiban epigonsággá bágadt, őt nem utalta a költőileg tehetetlen verselők táborába. Első fellépése megmutatta hovatartozását és bármilyen irányt is vett az irodalmi fejlődés és bármilyen sors is jutott osztályrészül a végekre sodort Juhász Gyulának, a mozgalomhoz fűző belső kapcsolatok nem szakadtak el benne soha. Az abszolút különység, vagy a féltékenység hiánya indokolja-e, hogy soha nem fordult el Adytól, sem nyílt szóval, sem a szavakat kívánó pillanatok hallgatásával. Hátrahagyott verseivel kiegészített oeuvrejéből egész verscsokrot lehetne összeválogatni az Ady-émlékezésekből és aposztrofálásokból, maradandó jeleiként a hőskor nagy élményének és harcának, mely „nagy” irodalmat teremtett Magyarországon a háború előtti kor fülledtségében.

A romantika óta talán ez volt a második nagy harc, melyet — eltekintve Ady szüntelen politikai hitvallásának intermezzójától — az írók közössége a magyar szó és magyar vers megújulásáért vívott. L'art pour l'art-nak lehetne nevezni költészetüket, ha céljai mélyén nem izzana az ember arca és a szüntelen humánus, melynek kibányászására törekszenek, a formán keresztül. Mert mindaz, ami a forma érdekébe történik náluk, csak arra szolgál, hogy meg lehessen szólaltatni azt az új-érzékenységű embert, akit a civilizációvá öregedett századok termeltek ki magukból szellemi elitként.

*Mester, nem fájt-e, hogy ez alkotás mind,
Amely a művész bús díszére válik,
Hogy ennyi fény, csönd, ennyi forma, álom,
Csak meddő győzelem kion, homályon,
Hogy amíg lelked fényt vet annyi árnyra:
Sötét marad a bánat és a bányát!*

Meuniert szólítja így meg, de azok a megszólítások, melyeket nem az ódai alkalom szült, mindig árulók. Fájdalmak és problémák belső azonosságáról számolnak be. Vallomást tesznek arról, hogy mit jelent a művészet az alkotó számára. A Juhász Gyula értelmezésében: a művész belső önmarcangolása vagy legalább is szenvedése árán a világ meggazdagodását. Ez a gondolat korántsem pillanatnyi vagy ötletszerű. Állandó kíséőhangja a lírának, mely nem hallgatja el az alkotás belső drámáját. Az utolsó klasszikus *Ars poeticat* talán Verlaine írta; a modern költők utána következő sora — Valéry és Rilke testvérei — már nem osztogat tanácsokat, hogy miként kell írni (vagy ha igen, akkor az csupán másodrendű értékű), hanem alázatosan saját példáján mutatja meg, hogy Goethe szavai szerint „testet miként nyer gondolat és érzet”.

*Formát keresni minden gondolatnak
És elvérezni egy fonák ígét,
A párfümet érezni a szavaknak
És tudni: minden szó gonosz szirén,*

*Mely holt szépségek barlangjába csábít
S az élettől, amely vár, eltakar
S megünni a szép formák orgiáit
S érezni: meddön vergődünk tavaly!*

A kultúrfilozófia ismeri a léleknek ezt az állapotát, a Hesperidák kertjének beteges, alkonyi pompáját, roskadozást a szépség súlya alatt, ami abban a pillanatban szűnik megdekadencia lenni, mikor az erőskezű alkotó kifejezte. Babits, Tóth Árpád szinte kinálják verseiket, hogy párhuzamos helyeket idézzünk belőlük.

Voltak korok, melyeknek költői hajsztolták a szenvedést. Juhász Gyulának és nemzedékének erre nincs szüksége. A szenvedés jelen van, és szüntelenül pezseg föl bennük, mint a borban a gyöngy. Nem lehet mazochizmussal megvádolni őket, mint a múlt század közepének spleenbe süllyedt költőit; inkább az öröm soha nem teljesülő vágya él lelkükben, de a reális jelenvalóság mégis a fájdalom, amely csak a művészet platonizmusában változik széppé.

Márai Sándor egy odavetett arabeszkjében a bánatot mondja Juhász költészete vezető szólamának. Minden szerelem a bánatba torkollik. Így Iesz a költő szerelmes saját bánatába. A *Csendes panaszok* ciklusaiban megírja ennek a bánatnak genezisét: a csöndből született és oda is fog visszaterüni, de közben halk hegedűhangon sír.

*Ha meghalok — a csönd oly nagyszerű —
Elhallgat e világi tájakon
Egy fájo hegedű.*

*Egy hegedű, mely — boldog emberek —
A végtelen, reménytelen ború
Zengette meg,*

*A bánatot, hogy nincs igaz öröm
És nincs igazi vágy, mely teljesül
E vérkönnyes rögön.*

Az emberi attitűdök mind bánatosak. Ha önmagát ki-
vetíti, merengő Mariusnak látja Karthagó romjain, vagy
Ádámnak, amint visszaréved a paradicsom felé, újra és újra
keresve a pontot, ahol a kárhozat elkezdődött, vagy Mathu-
zsálemnek, amint esztendei piramisáról már nem is ismeri
fel a hajdani gyermekben önmagát. Pompája *Gyászpompa* és
és az utolsó szó, me'y lezárja művét, szintén a „bánat”.

Ami konzervatív kortársaiban pillanatnyi elbúsulás, epi-
gon elérékenyedés, cigányos műhangulat volt, Juhásznál át-
élt valósággá lesz és elmélyül, nemcsak abban az értelemben,
ahogy az elmélyülés szót már elkoptatták. A kor, melyben
élt, szerette az „ösi” jelzöt. Juhász Gyulánál ez is valósággá
válík. Szabó Dezső a régi pogány táltosok utódját méltányolja
benne, a szó és hangulat megszállott művészt, aki ezeréves
tájakat és érzéseket villant meg egy-egy ecsetvonással és
úgy mormogja maga elé a szavakat, mintha varázsige-
k lennének.

Aki a költő egyéniségét bonckés alá veszi, ebből az ősi-
ségből valóban rengeteg genetikus szálat fejthet ki. Utolsó
igricének érzi magát, Vata és Kupa vezérek kisémmizett örö-
kösének, az abádi révnél megsiratja Thonuzóbát és Oroszlá-
mos táján a magyar nyárra gondol, mely „anno ezer leáldo-
zott”. A keleti mult nem kívülről megközelített, tanult fogal-
lom nála, hanem lelke mélyéről felfakadó, legsajátabb emlék.
„És emlékeztem forró Ázsiára” — mondja *Cigánynők* c. ver-
sében, az oljabarna bőrök és párduchajlékonyágú testek lát-
tára. Ha ugyanakkor exotikus elvágyódásaira gondolunk, éle-
sen kirajzolódik a különbség, mely az előbbi vérbe-ágyazott
élményt a gaugini tájak álomvilágától, a *Noa Noák* „fáradt,
fantasztikus, beteg” világától megkülönbözteti. „Mint a ba-
nán” — így kezdí egyik versét, mintegy jelezve, hogy az át-
nem élt exotikum számára csak hasonlat, költői eszköz, ugró-
deszka, hogy belelendüljön róla nosztalgiaiba.

A *Primaverát, Trecentót, Graeco Moret* éneklő, nyugati
szellemek borától megittasuló Juhász Gyula eredendően ma-
gyar volt. Ezeréves stigmák fakadnak fel rajta olyan intenzi-
ven, mintha mai fájások lennének. Fájdalmának távlatát a
megelőző kor epigon-lelkésedésén lehet felmérni. Juhász
Gyula előtt az ódai lelkesedés vagy elégikus siratás legtöbbször
nem ment vissza messzebb, mint *Endródi Sándor*, vagy
Thaly Kálmán által megénekelt kuruckor. A különben súlyos
tehetségű *Harsányi Kálmán* fiataalkori versei világosan mutat-
ják, hogy a nagy fejedelem hamvainak visszahozatala ürü-
gyén milyen vers-lavina indult meg. A Juhász Gyula ihlete
távolról sem kapcsolódik bele a felszínes aktualitásba. Mesz-
szebre fut el a jelentől, felidézi a népi tragédia megcsúfolt

hősét, Dózsát, s rajta is jóval túl a pogányság leverte lázadóit.

Tévedés lenne azonban az ősmagyarkodás egyszínű attitűdjéből megítélni Juhász Gyula világát és megrajzolni lírai arcát. A lélek faji alapja fölé rétegződik az ezeréves nyugati kultúrközösség és keresztény alázat ellentmondásokat összehangoló, szelídítő adománya. Ha elődeit vérenek emlékező sejtjeiben találta meg, eszményeit és példaképeit hódító utakon fedezte fel és tette magáévá. Ugyanaz ment végbe benne, mint Nyugattól megittasult kortársaiban és nagyon jól tudta, hogy ez is merész, forradalmi tett.

*Dalom halkulva szólt és ringatón,
De mélyen titkosan
Ott zsongott mégis a forradalom.*

Költői öntudata nem tévedett. Valóban forradalmi erők táplálták költészetének erét, ha nem is kirívó, átütő módon. Juhász Gyula versei, amint az épülő oeuvreben sokasodnak, a látszólagos egy körben mozgás ellenére állandóan tágtíják a horizontot. A metafizikátlannak és finitistának tartott magyar költészet határai benne messze kitolódnak és elvesznek a végtelenbe. Vajda János egeket ostromlása és Komjáthy Jenő elszabadult leggömbjének mámoren után ő itt, a föld közelében maradva csinálta meg, Adyval egyidőben, a forradalmat.

*Az országot elindul bandukolva
Az éjszakában, tornyokat keresve,
Fáradt utast és aranypénzt a porba
S egyszercsak eltűnik a végtelenbe.*

Az alföldi este impresszionista képéből így válik metafizikusan borzongató látomás, anélkül, hogy hangját valamivel is felemelné. A végtelen meghódított területté válik, önmagába nézve is azt látja a költő, s bármikor kész behelyettesíteni a külső képbe. Pl. nézi a Tiszán a tutajokat, majd hirtelen átkapcsol a vers és önmagát látja, amint egy alvilági tutajon folytatja útját, halottan, betakarva a szerelem fehér kendőjével, mint szemfedővel. De földi végtelen és alvilági látomáshoz nagy kiegészítőként és betetézésként hozzájárul a legnagyobb hatalom is:

*Hiába, minden vergődés hiú,
Mert minden utunk erre tér meg itten,
Hír, kincs, üdv, gond, kéjvágy, és honfibu':
Egy tenger, egy gödör vár rád: az Isten.*

A léteztől léte és a megfoghatatlan távolságot érzékeltes közelbe hozza a halál és művészet. A művészet platonikus filozófiájában egyiket a másik ellen játssza ki. Tudja, hogy az élet gyorsan eljár, „de örökünk a férfias művészet”. Nemcsak a közhelyszerűvé vált halálösztrön, (vagy vele kapcsolatban helyesebb talán halálérzésről beszélni) itatja át

minden pórúsát, de részese annak az álmokkal vívott harcnak is, mely a földi lét helyébe maradandóbb világot akar teremteni. Utaltunk már a formakeresés szenvedésére, most idézzük fel a megtalált forma örömét, a páncélos lélek biztonságát. „*Itt nem segít, csak álom és vitézség*” — fejezi ki a hősi gesztust egyik versében. „*Örök valók csupán mély álmaink*”, „*álmok híján holt leány a lélek*” — egészíthetjük ki az előbbi sort más versekből. Az álom nemcsak gyengíti a lelket, de fel is repíti. „*Versem sora a végtelen sora*” — mondja ki öntudattal a bizonyosságot, mely néha patetikus mámorra válik:

*Sírok felett kerengve
Az elmulás szelében szép az élet,
Ezt hirdeti elesve
Egy repülő, aki örvénybe tévedt.*

A mélység ott volt a költő „vérzón égető” lelkében, mely „vak örvényeit dobálja szüntelen”. Sors és alkat egyszerre akarták így: „*Mint az alvajáró, mindig az elmulás peremére mentem.*” Tévelygő földi útját, mely ezen a peremen haladt, nem szükséges részletesen felvázolni. A versek önmaguk kínálják az életrajzot, mely a férfifájdalom és férfiművészet kettős malomköve között őrlődött. Vannak költők, akik elhatározó élményeiket a gyermekkortól kapják és azt mitologizálják művükben. Nála a gyermekség elhanyagolható csekélység, boldog sziget, ahova nincs visszaút. „*Benne zengett arany gyermekségem*” — írja egy helyen, máshol pedig így aposztrofálja: „*Oh gyönyörű gyerekség, Oh boldog Bellehem!*” Ez igazán messze van a Juhász Gyula világtól.

Belső története a férfikorban kezdődik. Könyvek, képek hozzák el számára a szépséget, fiatal társak a küzdelem gyönyörűségét és a hír szomjúságát, egy színésznő és az öncsaló stilizálás álmúzsái a szerelmet. A szépség rádöbbentí saját élete sivárságára és fakóságára, a küzdelemben a végekre sodródik és mint élve eltemetődő Ovidius hasonlik meg lassan önmagával, Anna pedig talán nem is lesz hűtlen hozzá, csak eltűnik a többi női arccal együtt. A személyiség lassú felbomlását őrzik magukban a versek és az életrajz tébolydát és öngyilkossági kísérleteket tart számon, míg az egyik valóban sikerül, hogy a mindig problematikus élő egyéniség helyét elfoglalja az utókor ítéletében lassan csiszolódó szobor.

Külön tanulmányt érdemelne élete három említett tényének a művön keresztül való megmutatkozása. Hogy tudott Juhász Gyula lelkesedni és átélni valamit. Bravúros, ahogy a *Gioconda* arcán keresztül feltámasztja a születő reneszánszt, ajkának rajzába beleéli *Buddha* túlvilágba révedező mosolyát, együtt füstölög a fojtott haragú *Berzsenyivel*, belevész *Giorgione* színeibe és Szent Ferenc meghozza a *Trecento* vörösfáklyás, ércpáncélos, máglyákat gyújtó és vetéseket tipró korába a kék virágot.

*„Szép hűgaim, galambok,
Nővéreim, ti fák,
Testvéreim, ti barmok,
Legyetek jók ti hát!”*

Goethe Weimarban, Tizian, Marie Antoinette, Széchenyi, Zrinyi, Vörösmarty, Tompa Mihály, Jókai, Madách, Villon, Marcus Aurelius, Copernicus, Gerhardt Hauptmann: a névsort igen hosszan lehetne még folytatni. Mindegyik azt példázna, hogy a szépség milyen telítettsége népesítette Juhász Gyula magányát. A történelem itt is élménnyé vált, mint ahogy a pannoniai légiók énekéből is a magyar táj, a költő tája bontakozik ki, a századok emlékkerhével. — Élményei elvesztik határozott alakjukat.

*S valaha majd, aranyos naptűzésben
Megyünk egy tájon boldogan tova,
Égünk biztatra mosolyog le kéken,
Érezzük, szép perc, nem térsz meg soha,
És váratlan szívünkbe tör egy álom,
Ólmos, kormos, kegyetlen, kúsza gond:
Valaki végsőt sóhajtott e tájon
És ránk gondolhatott!*

Igy üzennek a távolok és olvad jelenbe a múlt. A jelen képei viszont elvesznek a térben és időben. A különös megőrült festőhöz, Gulácsy Lajoshoz írott költeményében emlékszik meg a bomló agy városáról, a holdbeli Nakonxipánról, mely várja azokat, akik ott élnek, „*ahol ketyeg a lélek, mint az óra, de nem mutat időt*”. Az elvagyódásnak ebben az országában Juhász Gyula is eljárt és minden tája kissé oda illeszkedik, anélkül, hogy a pszichopatak magánügye lenne. Verseiben még annyi elmekörtani adalék sincs, mint a József Attila művében, s ami az átlag érzésvilágától elválasztja, csupán a mélység, távlat és merészség.

Elmondhatjuk ezt elsősorban szintén külön tanulmányt érdeklő szerelmi lírájáról is, ahol himnikus rajongás, babonás megszállottság, semmibe hulló panasz, panteisztikus érzéklés, lélektani boncolás egyesülnek. „*Milyen volt szöke-sége?*” — üti le a hangot az egyik legáltalánosabban ismert versében. E mellé még csak annyit kell tudni, hogy a szöke-ségből számára östünemény lesz:

*És szöke volt, ki egykor szeretett,
Mint holdfény átragyog egy őszi estét
A ködbe temetett tarlók felett.
Ó holdam lángja, bánatos nagy emlék!*

írja egy másik, a Szöke Fényről írott versében. Ezek az östünemények olyan halk eszközök által jelennek meg, hogy szinte észre sem vehető a kép körvonalainak szétilálása és sejtelmessé tevése.

*Egy pók sző hálót gondosan az éjben,
A két jázminág közt a mély csendbe sző,
Szívem s szíved közt a gyorslábú évek
így szőnek szálát s kész a szemfedő.*

Valóban csendes ez a forradalom, de gyökeres. A szépség forradalma az elmúlás ellen és a lélek küzdelme a teljes épségéért. És vannak kiemelkedő, pozitív pontjai:

*Mégis oly szép az élet. Mégis oly szép,
Fölötte kék sátor a csillogó ég,
Alatta tarka szőnyeg az örök föld.*

Credojobában a halál is átváltozik az élet erjesztőjévé:

*És tudod-e, hogy a sír öle termő,
Hogy a halál a nagy, dús magvető lenn,
Hogy lépte nyomán sarjad a jövőendő
S új életünk virul a temetőekben?*

Látomásai mellé nyelvet is teremtett magának. Költői szerencséje éppen abban áll, hogy soha nem vesztette el lába alól a kifejezés magas szintjét. Nagy kiemelkedésekről és lángként felcsapó expresszionista trouvaillokról vele kapcsolatban nem lehet beszélni. Még akkor sem különöc, ha ilyen sorokat ír le: „Az elmúlás rút váza rámszőrög”, pedig az ehhez hasonlók már legszélsőbb képzettársításai határát jelzik.

*Villogjon billikomok fenekén
A rubin vágy és a smaragd remény.*

A hangulatkeltő idegen szavak: melódia, légió, fantom, dimenzió, processzió, humusz, balkon, torzó, azur, ritmus, eon, nősztalgia, fantasztikus, vigilia, glória, akkord stb. — éppen olyan megadó szelidséggel simulnak bele verse szövetébe, mint a sokkal kisebb számú, ritkának mondható magyar szavak: bong, darvadozik, ballagdál, brummog, tarjagos, viharász, sömlyé, zomotor.

Ez a szöveg jelzős kapcsolatokban átlag ilyen: didergő őszi est — opálos, szőke bor — fekete fák az ében őszben — orgonavirágos hajnaltáj — sárgálló őszi emlék — a végtelen meddő méhe — óriás, bíboros virágok méla kelyhe — jázminok dús illata — dérutótté hold — rózsaszínű, virradati fény — rejtelmesen csobogó kerti tó — mély igézet — bűvös illat — zöldes és lilás pompa — ittas gerlicék — violás alkonyt, opálos színekkel.

Ezek a jelzők festői természetközelségről tanúskodnak és földi színekbe öltöztetik Juhász Gyula alaplátomását. De mégsem élne úgy a vers, ha az érzékletes látáson és belső tartalom kívül nem vinné a zene, a jambusok monotonijából felemelkedő dallam, amely mintha a hegedű húrjain született volna meg. Vagy ahogy maga a költő mondja a magyar versről: „szőke hegedű, gyönyörű bánat, méléző derű.”

Vajda Endre.

VÉGH GYÖRGY:

AZ ESTHAJNALI CSILLAGHOZ

Esthajnali csillag,
felhők aranyálma, ezüst-lila fátyol,
jaj, szebb vagy az ősznél, a harmatos ősznél,
könnyű remegés vagy a téli ezekben,
villám-hajú tündér, kék égi leányzó!

Esthajnali csillag,
csillag vagyok én is, de jaj, a te fényed
oly messze világít, oly messze ragyogsz el
évezredek éjén a Semmi ölében,
hűvös ragyogásod oly messze sugárzik,
Esthajnali csillag.

Esthajnali csillag,
itt vagy közelemben és nem veszel észre,
nem látod a fényem, örült lobogásom,
hogy érted elégve csodás tüneményként
lehullok a földre, Esthajnali csillag.

Esthajnali csillag,
mondd meg: hova tűnsz el a reggeli ködben?
Esthajnali csillag, csodálatos ékkő,
az égi vizekben a mélybe merülsz tán?
Esthajnali csillag, hiába kereslek,
Esthajnali csillag, seholse találak,
Esthajnali csillag.

Ki űz tova téged, szép fátyolos Asszony,
Esthajnali csillag, kék mennyei vadként
Ki űz tova téged a reggeli ködben,
villám-hajú tündér, tüzek szeretője,
Esthajnali csillag.

Esthajnali csillag, Esthajnali csillag
jaj, engem örökre de megbabonáztál,
nem kell nekem Anni, a földi lányok
nem kellenek immár, immár soha többé,
Esthajnali csillag, szép égi Menyasszony!

Szeretlek örökké s nem hagylak el én már,
bár titkos imádód jaj, nem veszed észre,
Esthajnali csillag, a reggeli ködben,
az esti borúban egyre csodállak,
zengő nevedet sikoltva a nyárnak,
az ősznek, a télnek: Esthajnali csillag,
Esthajnali csillag.

Elmúlnak az évek s lehullok a mélybe,
Esthajnali csillag, ellobban a fényem,
örült lobogásom s te még odafent vagy,
és ott leszel egyre a Semmi ölében,
Esthajnali csillag.

POSSONYI LÁSZLÓ :

SZINHÁZI KRÓNIKA

I. NEMZETI SZINHÁZ

André *Birabeau*nak eddig csak a gyermek- és serdülőkor kriziseit tárgyáló darabjai jutottak el hozzánk, és igen szép sikerrel futották meg pályájukat. *Az eltévedt báránycák* „tavasz ébredése“ problémáját könnyed, franciás hangszerelésben éppoly behízelgő mérséklettel boncolta a nemes humorú szerző, mintahogy a Déligyümölcsben a fajkeveredés korunkat annyira dúló kérdéseit is légtornászi könnyedséggel bogozgatta és oldozgatta. Szó ami szó, Budapesten mindig meglehetősen sikerrel kopogtatott André *Birabeau*, mert ha nem is hatolt sohasem égető problémáink mélyére, hanem épkezláb francia vígjátékok szerzése volt csak a főcélja, krizises korunk problémadzsungeléből mindig kiragadott egy marékra való iszalagot, hogy azt megszagoltassa velünk. A „Három mama“ című vígjátékában sem tesz egyebet. Már jól ismerjük technikáját és azt állapítjuk meg, hogy ezúttal nem öregbítette sikereit, hanem csak megtartotta a régi szabványt és a régi nívót. Miközben ugyanis Franciaország a születések borzalmas csökkenésének nyavalyájától szédeleg, mint egy vérvesztett, tiltott műtéteken többször át-esett nő, miközben több mint milliányi férfiak hadifogságban és külföldi munkában senyvedezve, tágitja a francia család falanxán esett, fél Maginot vonalnyi réseket, miközben megállapítják, hogy a francia fiatalember huszonöt éves korában alig házasodhat, mert a házassághoz szükséges öt vagy tízezer frankot eddig a korig se-hogy sem bírja összehozni havi ezerhatszáz frankos átlagkeresete mellett, szóval amíg a francia demográfiai horizonton a legsötétebb viharfelhők gomolyognak, szerzőnk egy gazdag avagy legalább is jó módú férfi családi életének kárpitjait lebbengeti fel előttünk.

Ez a Michel Quercy, mire a függöny felgördül, már négyszer is megházasodott. (Banális törvényszerűség, de mintha a házasság terén is a kereslet és a kínálat törvényei uralkodnának: amíg egynek négy feleség is jut, a tömegek fia egy feleséget sem vallhat magáénak, pedig nő sokkal több akad ma Franciaországban, mint férfi.) Quercy urat azonban menti az, hogy első felesége, mikor Gilbert fiát megszülte, meghalt. Ez a Gilbert anya nélkül nő fel. Felnehetne akkor is anya nélkül, ha még élne az anyja, de úgynevezett mondain életet folytatna. A Gilberté azonban halott. Ez persze mind csak előzmény *Birabeau* darabjában. Mikor felgördül a függöny, Gilbertet is kórházi ágyon, véres sebbel a mellén látjuk. A tizennyolcéves fiú a Boisban átlította a mellét, mert harmincezer frankot sikkasztott a vállalatától, ahol nénzártárosként dolgozik. És most jön a *Birabeau* humor. Az apa valahol Olaszországban ötödik házassága főpróbáját kísérletezi s a fiú ágya mellett egy-másután megjelenik a három mama, aki pótolni lett volna hivatva a hiányzó egyetlenegyét. Az első mama hetedik évéig nevelte a fiút. Ő volt az anyás pótanya, csak dédelgetett, simogatót a keze és lágy volt a szava. Majdnem úgy kényeztette a fiút, mint egy igazi. Aztán jön a második pótmama. Ez tanárnő volt és hozta azt a szigort és nyaklevesre lendülő tenyeret, amire egy igazi mama

is elszánja magát, ha fiacskája már nagyon rakoncátlankodik és a praekamaszkori szemtelenségek még a pattanások előtt ütköznek ki belőle. És jön a harmadik mama is, aki az igazi kamaszkor küszöbétől nevelte a könnyelmű kölyköt. S talán itt történt a legnagyobb hiba a pótanyák kiválasztásánál, mert ha az első kettőt jól is választotta volna ki Quercy úr fiának testi-lelki jóléte érdekében, ez a vézesen fiatal mama pajtásnak szerződöttetett csupán az ifjúhoz. S a vézesen fiatal mostohaanyák az ilyen nagy forgalmat lebonyolító apák mellett ugyebár nem szolgálnak mindig a legjobb iskolául? Hisz az igazi anyák ilyenkor sóhajtják el szívük legmélyebb rejtekéből imádságaikat, hogy az az első nő, aki magzatjuk útjába kerül, ne a végzetes fajtából való legyen. A „vézetes“ ugyanis jobb ha csak későn kerül elő, amikor a fiatal oroszlán már meg is bírkózhatik vele. Node itt komisz kis nősce volt az első. Brilláns gyűrű kellett neki és a fiú sikkasztott érte. Amolyan kis „poule de luxe“, a legrosszabb fajtából, amelyiknél nemcsak az öreg gavallérnak kell pénzesnek lennie, hanem a fiatalnak is.

Gilbert a kórházi ágyon és később az apja lakásán, ahová mindhárom mostohaanyja követi a szívéhez nőtt fiút, persze nem vallja be egyszerre mostoháinak tettének okát. Az anyás mostohának azt mondja, hogy nem becsülheti többé önmagát, a katonás tanárnőnek, hogy semmire sem vitte és sikkasztott, a fiatal pajtásmamának pedig, hogy szerelmes. Eddig tart a darab érdekesebb, lelkileg is pszichológiailag értékesebb része. Azután jön a vígjátéki rutin. A mamák a közös lakásba hívják a végzetes nőt, visszacsalják tőle a drága gyűrűt, aztán a fiú főnökét is magukhoz hivatják és megpuhítják a kis sikkasztóval szemben. Ezek halott részei a darabnak, körülbelül annyi hasznuk és értékük van, mint annak az időnek, amit mondjuk sorban állással töltünk el. Végül megérkezik az apa ötödik, rosszul sikerült nászútjáról. Együtt találja múltjának élő bűnjeleit, a három mamát a lakásán. A három asszonyt, akikről egy kis kegyes csalással úgy nyilatkozott, hogy csak a fia kedvéért választotta őket. Mert a kisfiúnak anyás mostohára, a serdülőnek katonásra és a kamaszknak pajtásmamára volt szüksége. Ez már a francia vígjátéki geometria elmélete. Mégis szép, amikor az apában felébred az apa. Ráébred, hogy fia van, halálos veszedelemből menekült és ő is felelős lett volna érte s nem volt elég, hogy csak egyre fiatalabb mamákat szállított neki. Az apa megígéri, hogy ezután apa lesz. Híhetünk-e neki? S elég-e most elkezdni, hogy egy apa az anyát is pótolja? A függöny némi larmoyant apa-fiú ölekezés után legördül s a közönség mégis kissé elgondolkozva megy ki a színházból. A torzkép-gúnykép-vígjáték sokaknak az elevenébe vágott, csak éppen az élet még sokkal csúnyább és nem születnek ilyen angyali mostohákból háromlevelű lóherék, akik mentik egy fiatal élet körül, ami menthető. Szóval a darab kicsit felületes, kicsit hazug, kicsit a vígjáték-geometriáért olyanok az alakok, amilyenek. Nodehát ezek a francia alakok még mindig toronymagasságban állnak mindazok fölött, amit a magyar vígjátékok manapság (későbbben rátérünk) produkálnak. Örüljünk hát Birabeaunak a Nemzetiben és a jó előadásnak is. *Tasnády* Ilona igazi jó mama és *Mátray* Erzsébet is elég katonás tanárnő. *Szörényi* Éva mint pajtásmama eléggé megnyerő. *Ungváry* helyett szívesebben láttuk volna az elhíhettebben kamasz *Puskás* Tibort, akinek úgyis a Nemzeti Színházban volna a helye, amíg másutt el nem rontják, de *Ungváry* is jó szabványos Gilbert volt. *Rajnay* Michel Quercy-je nagy külföldi filmalakításokból kölcsönzött fél-

szeg apa-mozdulataiban valóban kitűnő volt. A tehetséges *Eöry* Kató lehetne már egyszer kevésbé könnyűvérű nőcske is, mert mást is tudna játszani, de örülünk, ha így is láthatjuk. No és két karakter figura, *Iványi* Irén és *Lehotay* remek karikatúrája gazdagítja a színészek regiszterét, és hátul csipogva megjelenik valaki a jövőendő sikeresek közül, *Bakó* Márta. Még csak akadémiai növendék, de játssza még ő *Evát* és *Melindát* is, hacsak nem *Gert* rudissá fejlődik inkább. *Orbók* Attila a *Birabeau* darabok avatott magyarra fordítója most is teljes fegyverzetben tündököl és jó *Major* Tamás rendezése is. *Horváth* János díszletei kissé fakóak. Egy lakás, ahol rövid idő alatt négy nő viharzott át mint feleség, kissé ziláltabb s kevésbé áporodott lehetett volna. *Avagy* úgy gondolkozott a díszlettervező, hogy ezek az asszonyok nem tartották érdemesnek valamit is változtatni az első asszonytól örökölt berendezésen? Hét, hat és öt évig voltak feleségek s *Quercy* úr is nagyonosnak látszik. Valószínűleg rendezkedtek is az asszonyok s kissé stíluszagyvább lakás maradhatott utánuk. Sajnáljuk, hogy ezt nem éreztük.

*

Asztalos Miklós *Asszonylázadásában* mondja egyhelyütt *Bethlen* Gábor, hogy nem szabad ezt a rosszillatú ügyet tovább terjengeni hagyni. Valami ilyest mond, nem jegyezhetjük meg jobban a nem eléggé klasszikus mondást, de tartjuk magunkat hozzá elméletben mi is. Nem terjengtjük, nem magyarazzuk, nem kritizáljuk. *Szegény szerző, szegény színház, szegény szereplők* nem úgysis megkapták a magukét. Most vesszük észre, hogy szinte alliterálunk. Ha a darabban tizedrésznyi költészet lett volna, sokkal kisebb lenne a baj.

MAGYAR SZÍNHÁZ

No és még egyszer *Asztalos* Miklós. Az 1942 nem lesz kabalás éve sohasem, az egyszer bizonyos. Mert ez a „Négyes“ is, amelynek oly nehezen találták meg a legrosszab címet, nem marad el a címétől. Szélhámos álpárok szövetkeznek benne egymás kifosztására egy olyan rivierai szállóban, amelyből előzőleg a német technika hájmeresztő alaposságával szivattyúzták ki a levegőt s minden olyan merev és élettelen benne, mint egy blokkházépítészeti kiállítás modelcsoportjában. Ügylátszik mégis, az ellentéteknek is vannak törvényeik. *Simor* Erzsé eddig minden életes miliőben merev szépségbaba volt, most pedig órajta csillogott a színiátszás élettelen melege a legjobban. Egyszerre elkezdett játszani és jó volt. Most aztán nagy érdeklődéssel várjuk, hogy csak optikai csalódásban volt-e részünk és csak a gipszmodellek között tűnt-e fel élőknek ez a nagyon szép asszony, vagy pedig igazán elindult a színjátszás felé, mint azt *Hegyessy* Mari mégkésebben megtette? Reméljük, hogy igen s következő szerepében is bebizonyítja ezt. A karikatúrát viszont kapásból *Földényi* találta el jobban. Ők ketten mentették, ami menthető volt. Ki menti meg azonban *Asztalos* Miklóst vagy a történetírást, vagy a színdarabírást számára? *Szegény* egészen rossz vágányra futott s kissé gorombának kell lennünk vele szemben, hogy egészen más utakon közelítse meg ezután céljait.

VIGSZÍNHÁZ

A pesti színházak már csak ikreket szülő szerzőket preferálnak ebben a fagyos márciusban, amikor különben semmi élő sem akar zsendülni. A Vigszínháznak is van tehát egy *Birabeau*-ja, hogy

kritikánk vérkeringésében is visszatérhessen önmagába a kör. Sajnos ez a vérkeringés olyan mint a haldoklóé: egyre lagymatagabb. A „Kit szeretek“ eredeti formáját nem ismerjük. Ez a remekmű eddig rejtőzött előlünk. Nem tudjuk, hogy eredetileg is ilyen vérszegény volt-e, vagy csak az átdolgozás ártott meg neki. Háborús időkben vannak olyan receptek, hogy babból gesztenyetortát fabrikálnak. Cukor, tojás ugyanannyi kell bele, csak éppen élvezhetetlen lesz a negyedkiló babtól, amit belé préselnek. Ilyen bab-gesztenyetorta ez a darab is a maga triplaházasságtörési csömörével. A babtortát is csak világháborúnként egyszer izleljük meg, de vannak konzekvens lények, akiknek elég volt az előző világháború gyomorpróbája. *Bókay* János átdolgozásában most egy ilyen felmelegített babtortát kellene lenyelünk. Csak egy fűszer igazi benne, vagy legalább is meglepésztésig jó utánzat, az *Ajtay*-féle vanília. A *Fényes* Aliz-féle gesztenyepótlék, a *Szilassy*-féle tojáspor és a *Ladomerszky*-féle kukoricaliszt nem jó keverék. A darabba belevetített filmen *Tolnay* Klári mint saccharinpótlék szerepel. A darab maga is csak amolyan Birabeau-pótlék, a lényege elveszett valahol, ha volt egyáltalán. Még egy ilyen ne írjon Birabeau, mert saját magát beperelheti hitelrontásért.

Posszonyi László

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

A „NEMZETI SZALON“ KIALLITÁSA

Beszámolómat azzal kezdjük, hogy nagyon elítéljük azt a lelkiséget, melyből ennek az együttesnek megszületett a kiállítási jogcíme: „1942“. Mert nem megbocsátható életrevalóság, hanem a stréberség az, ami ebben a halandzsázó és nagyképű címben plasztikusan kimutatkozik. Bizony nagyon szomorú, hogy pár művész kivételével ez a kiállítás is a felületesség nyüzsgése s nem az élet kedve. Aztán mi az, hogy „alkalmazott művészet“? Nemde: a műtárgy harmóniába állása környezetével? Ez azonban annyira magától értetődő és mindenre alkalmazható valami, hogy a folytonos hajtogatása nálunk, azt kell éreznünk, elrejteni igyekvése annak, ami ma meztelenül, meglepésztő szölamok nélkül sok gyámoaltalanul érző embert szomorú valóságra döbbsentene. De a zavarosban jobban lehet halászni...

A mesterségbeli készség, a tehetség kultúra, azaz a lélek kivirágzása, a mult helyes kiértékelése és az igényesség új perspektívája nélkül talmiság, formalizmus, amiben csak alábullani, kifosztódni lehet... Szomorúan állapítjuk meg, hogy ennek az együttesnek nagyobbik része a formalizmus széles útján jár. És nem kell éles szem hozzá, hogy lássuk: a belső nivósüllyedés évről-évre milyen mérvű nálunk. Értük fájlaljuk ezt s a jövőkkért kiáltjuk, hogy gondolják meg: ami szépségünkbe, otthonunkká lehet, ami maradandó értékke lesz, az a tisztaság csendjében megfogánó belátás, becsülés, épséges szeretet, — fény, hogy egymásra találjon ember és ember... Az igaz művészet a beteg, bizarr individualizmus helyett, amiben kergete az a világ, a napfényes, a gyermekség önfeledt idividuum-országán dolgozik: megöli a hiúságot, a nagyobb koncert nem áldozza fel az emberségét, nem alkuszik meg az ördöggel...

Azok a művészek, akik — ha bizarrul is — kultúrát jelentenek ezen a kiállításon, olyan lelki stádiumban lévők, mikor bizonytalan még a cél és annak tiszta útja-módja. Ezért az izmusok motívumait át-átveszik, lelkük természetétől idegen területek tévedeznek még. De a végső, örökemberi kibontakozás szempontjából máris komoly eredményeknek letéteményesei ők. Borsos Miklós: „Golgota“, Domanovszky Endre: „Szőnyegterv“, Fónyi Friml Géza: „Szent László“, Halmágyi István: „Szalonkút“, Hollós Mattoni Eszter: „Angyal“, Kerényi Jenő: „Lévai emlékmű“, Mikus Sándor: „Fésülködő“, Szalay Lajos: „Illusztráció III.“ Ungvári Lajos: „Marokszedőlány“, Antal Károly, Boda, Borberek, Durai, Gölnér, Koffán, Marosán Gyula, Szabados Jenő küldött be egy-egy érdekesebb munkát még.

AZ „ERNST MŰZEUM“ KIÁLLITÁSA

Rippl Rónai József művészete változón mély és a problémák felületén átfutó. Az utóbbi fajtából való munkáinak előadásbeli artisztikuma ma már nem tud kielégíteni bennünket. Hosszú évek múltak el felettünk, megértettünk jobban egy s némely dolgot s ennek kisugárzó eredményeként világosabban látunk már: kvalitásos keresései adják az ő igazi énjét, szellemi kiformálódásunk ráeső részét. Rippl Rónai — szembe a mai legtöbb művésszel — egészséges ösztönnel lényegnek látta a téma metafizikáját, a spirituális esztétikai összeállítását, vagyis negatív fogalmazásában: nem festett karcsú, nyulánk anygali jelenségről cseléd idomú „abstrakciókat“! A francia impresszionisták zseniális követője volt; őszintén és lelkesedően vállalta azok útját, tévedéseit és erényeit, bizva abban, hogy így legjobban cselekszik. Mély szépségű dolgai ezen a kiállításon: „Magvetők“, „Női arckép“, „Tájkép“, „Öreg-asszonyosság“, „Ülő Zorka“, „A szent ember szobája“, „Karcusú nő vázával“, „Virágszendélet“, „Babits M.“, „Kékköves nő“, „Édes jó anyám“, „Öreg néni ibolyával“, „Lazarine beteg“.

Bernáth Aurél az elmélyedő művészek közül való. Képeiből — egy-két figurálisát kivéve, — tájtai a megkapóbbak. („Tájkép jázmincsokorral“, „Kisörsi táj“, „Svájci tó“, „Téli táj varjakkal“.) Szomorúságuk, ha elálldogálunk előttük, szenvedéseink értelmét sejtetik meg velünk... Ezen a gyűjteményes kiállításon a legszebb, belülről legkiforrottabb a „Nő és gyermek“ c. műve. Szokványos, simplex érték helyett, amit kapni szoktunk ilyen címmel, Bernáth a spirituális célját mutatja fel benne: a gyermek boldog lendülete a jövője felé s az anya komoly, fájdalmas és mégis hívó magáramaradása megdöbbenően szép, ha felszívódott bennünk a kép fizikai látása!

Finom kép még a „Születésnap“ és „Markovics Miklós“ is. Viszont a többi figurálisait a kimerültségből származó groteszkszerűség jellemzi. Ilyen eredmények, hisszük, Bernáthot hamarosan nem fogják kielégíteni. Ahogy bátatfordított máris a legszebb képeivel az elmúlt húsz év jelszó-modernségének, úgy kell ennek megtörténnie egész érzelmi síkján. Kultúrája kötelezi majd őt erre.

A „TAMÁS GALÉRIA“ KIÁLLITÁSA.

Negyven ismert művéstől negyven önarckép. Mind jók a maguk nemében. Kírhatnánk minden nevet, igazán, annyira egyér-

tékűek. Ha meggondoljuk, mit jelent ez, el kell szomorodnunk; az előttünk lezáródó periódusa az emberi életnek nagyon siralmas; igazi mélység elfogadása helyett az „egyénségek“ rögeszméit látjuk burjánozni szerte; ha mégis elite-je lehetett életében még a korának egy-egy pipitér-szerénységű komoly érték, azt a botosának köszönhetette s körülfolyták lármájukkal és ebben a zajban el kellett hallgatnia, mert senki sem akarta érteni... Ami a mai művészetet illeti, bátran használhatjuk ezt a kifejezést: torztükörképe azoknak, akik az örök-új szépséget sutba tudták hajítani azért, hogy beteges lelkiségükből ambicionált kuriozumokat festhessenek... A régi ideális művészet megindulva, ellankadva, újra erőrekapva az Életet, a lélek egyéniségét inspirálta, próbálta közelebb hozni s az, amit a művészek többsége ma produkál az anyagi extázisnak; az Igazság askezisének ép az ellentéte: lelki betegek exaltáltsága, lázálma, pongyolasága és félelmissége!

Nekünk viszonylagos mélységükkel az alábbi nevek jelentettek komolyabb törekvéseket: *Frank, Förster, Hatvani, Medgyesi, Szőnyi, Szüle.*

A „MÜTEREM“ KIÁLLITASA.

Bokor Béla János harminc pasztelljéből pár tája nagyon hangulatos és kész technikájú. („Naplemente“, „Tél a horgasban“, „November végén“, „Felszálló kód“.) A figurálisai viszont a többi gyenge, de nivót még tartó tájainál is sikerületlenebbek. Nem mozgásban, hanem festői és lelki átélésükben disszonánsak. A Bokor Bélától próbált stílusok közül a kiírt képek ígérnek kibontakozást a jövő felé: ezek a dolgai már a megvagyott elmélyülési gyümölcsei.

Podmaniczky Elma akvarelljeiből három kedves szépségűt említünk meg: „Jelfinium“, „Bogáncs“, „Magányos fenyő“.

A „MÜBARÁT“ KIÁLLITASA.

Udvardy Ignác nagybányai festő közel negyven képével szerepel. Meg kell állapítanunk róla, hogy kiérett stílusa még nincs, ez azonban a szerencséje is. Teljes elmélyülés nélkül a kiforrott technika az ördög egérfogója. A spirituális megindulása az, ami Udvardynak a további útját reményteljessé teszi előttünk. A különböző stíluskereséseiből kiemeljük az „Olajfák hegyén“ c. képét, mint a legszimpatikusabb, leglelkesebb munkáját és még hármat: „Táj tehennel“, „Nagybányai libamező patakja“, „Nagybányai esős nap“.

Pituk József realista és suggestiv erejű grafikus. Legkifejezőbb tuss- és ceruzarajzai: „Bűn“, „Panasz“, „Galambetető“, „Erők“.

Morzsa Morhardt Gyula szobrai az egyiptomi-indiai plasztika keveredett és fel nem oldott hatásait tükrözik. Egyiptom szerintünk a görög formaláshoz tendált, a görögök pedig az utánuk következő stílusorszakokhoz, az emberiség egymásra épülő probléma megéléseihez. Ha Kr. e. nem tudom hány százat írának, akkor más volna a helyzet. Így azonban Morzsa művészetét anachronisztikusnak kell mondanunk. A jelenben élnek a jó dolgai: „Bakay Klára“, „Férfifej“, „Női alak“.

Eősze András

K Ö N Y V E K

REINHOLD SCHNEIDER: LAS CASAS ÉS A CSASZÁR. (*Athe-naeum kiadása.*) Az emberi féktelenségből született történelmi vállalkozások között talán egyetlen sincs, amely olyan komoran árnyalt, a bűn sötétségében izzó lenne, mint a spanyol Amerika-hódítás, amelyben elválaszthatatlanul kapcsolódnak össze földi éhségek és égi érdekek. Ezt a kort helyesen megítélni csak a spirituálisan látó szemlélet képes, mely felfedezi a bomló emberi intézmények és szenvedélyek mélyén a genetikus okot, az ember el-sikkadt égi küldetését megbosszuló isteni igazságszolgáltatását. Ugyanakkor azonban végtelen egyszerűséggel emberi is, és rémregény vagy vakbuzgó szónoklat helyett lírai felelősséggel vállalja a tárgyat.

Reinhold Schneidernek munkája kétségtelenül ilyen. Gyűjtő-pontjában Las Casasnak, az indiánok apostolának a földi joggal, V. Károly előtt folytatott vitája áll, melynek magva az a kérdés, hogy miképpen lehet összeegyeztetni a földi hatalmat Isten országával. Spanyolország sorsdöntő órájában hangzott el az intelm és kérdés és az utókor tudja a történelemből a választ, mely Las Casas látomásán keresztül megborzongatta még a tárgyalóterem hideg jogászait is.

„Az Úr Jézus el akart menni atengeren túli országokba s a mi hajóinkat méltatta arra, hogy oda átvigyék Öt; az Úr hajósainak és az Úr apostolainak kellett volna lennünk, mi pedig e helyett kereskedő- és kalózhajókat küldtünk oda s az apostolok helyett gyujtogatókat, rablókat, gyilkosokat. Ó, milyen dicsőséget szerezhetünk volna magunknak, ha az ő szavát megértjük! Nem hoznunk kellett volna, hanem vinnünk, ez volt az Isten rendelése szerint a mi feladatunk... S ha ennek a feladatnak teljesítése közben Spanyolország elszegényedett volna, lehetne-e ennél a szegénységnél méltóságosabb valamit elképzelni?” És Las Casas ötleplezésében, töprengéseiben még tovább megy: „Nem azon fordul meg a dolog, hogy kereszttel a kezünkben áthatoljunk a világon, hanem azon múlik minden, hogy munkánkban a kereszt hatoljon a szívünkig.” Az égi mérlegen ez a megismerés olyan súlyos, hogy kárpótól egy elveszett birodalmat.

Las Casas kereszténysége a külső formán túl spirituális mére-
részséggel lenyúlik az *egyéni* belső tartalomig. Itt lép előtérbe az író, aki páratlanul tömör és zsufolt dokumentációval mutatja meg, hogy mennyire az egyes ember lelkében dől el minden. A történelmi katasztrófában, a harcokban, üldözésekben, viharokban és szenvedésben zajló könyv mindenütt emberi sorsokat mutat meg, akiknek bűne és töredelme, vergődése és megigazulása az, ami regénynek nevezhető Reinhold Schneider művében. Ha az epika lényege a történés és a mély emberábrázolás, akkor a *Las Casas* elsősorban az, hiszen a könyv tíz ívén sokkal több történik, mint a népszerű vaskos regények lapjain. És ha a szépirodalmat elsősorban a stílus különbözteti meg minden más műfajtól, akkor elég az író szinte ércbeöntött, művészi műgonddal megkomponált mondataira gondolni, szemléletes képeire és megelevenítő ábrázolására, a kifejezés választékos gondjára, amit odaadóan és erőteljesen tomácsolt magyarul Possonyi László.

Regény azonban nagyon sok jelenik meg napjainkban és két-

ségtelenül jó is akad közöttük. Reinhold Schneider műve mégis a kiválasztott könyvek közé fog tartozni azok számára, akiknek szeme az új szellemiségből épülő lelki birodalmon függ.

Vajda Endre.

PARASZTOK ÉS URAK. Szociológiai nézőpontból e két témára szűkíthető az új magyar irodalom problémaköre. Vannak, akik kizárólagos egyoldalúsággal tapadnak az egyik vagy másikhoz s nemcsak művészi anyag számukra a paraszti vagy polgári élet és világszemlélet, hanem az egész magyarság panaceaéját igyekeznek egyedül ebben vagy amabban megtalálni. Kevés írónk van, akinek látóhatárába belefért a teljes magyar társadalom, annak minden rétege és osztálya, s egyiket sem értékelte a másik kárára, egyéni rokonszenvtől vagy ellenérzéstől vezetve. Móricz Zsigmond egyre gazdagabbá érő művészete ennek az univerzális szemléletnek szinté legnagyobb arányú megvalósulása. Érdeklődése a falusi parasztságtól a fővárosi munkásokig és polgárokig mindenkire ráta-
lált, hogy művészi anyagot merítsen belőlük. A változatos téma ellenére is szinte mindvégig változatlan marad regényeinek alaptétele: valami tette-vágyó, teremtő erő birkózik legtöbbször a környezetet vagy az egyén adottságaival, s e kettő szerencsés vagy — többnyire — szerencsétlen küzdelme az a sajátos tartalom, mely regényeit kitölti.

Legújabb nagy-regénye, *Rózsa Sándor a lovát ugratja* (Athenaeum kiadása) szintén ennek az alaptételnek hatalmas arányú kifejtése. Móricz történelmi és társadalmi vonzalma egyaránt érvényesül benne, mégpedig sokkal szabadabban, mint korábbi műveiben. Itt nem köti semmiféle érzelmi érdektelenség, hisz az anyaga már változtathatatlan állagú, történelemmé vált s így mintegy a történelemíró tárgyilagosságával kezelheti. S Móricz csakugyan egyik legnyugodtabb művét alkotta meg a Rózsa Sándor-ciklus első részében.

A regényben első pillanatra a társadalmi kép nyügző le. Szeged környékének kapjuk teljes társadalmi keresztmetszetét. Legtöbbször az a réteg jut szóhoz, amely a legnagyobb, de a valóságban a legnémi: a szegénység, a jobbágyosság. Móricz ábrázolásában elsősorban a testi, a szociális nyomor a legszembeütőbb náluk, de ennek elmaradhatatlan velejáróját, a lelki nincstelenséget is minduntalan érzékelteti. A koldus magyarokra a gazdag polgári és nemesi réteg ólomsúlyú ege nehezedik. Az író szemléletében nem nyíra a zsarnoki önkény ennek az állapotnak a jellemző vonása, mint inkább az „így van, tehát így is van jól“-gondolkodás természetessége. A szegények urai — legtöbbször nem látnak problémát a két réteg viszonyában, mert természetesnek és helyesnek tartják.

A két ellentétes pólus közt kipattanó szikra, a feszültség ki-robbanása Rózsa Sándor. A történelmi valóságban bizonyára nem volt az a — minden erőszakos tette ellenére is — nemes jellem, ideális néphős, ahogy Móricz ábrázolja, de az író itt tudatosan a népi hagyományból meríti Rózsa Sándor képét. A nép lelkében élő, idealizált, hőssé és népbaráttá nemesített betyár készenkapott elképzeltét öltöztette irodalmi ruhába Móricz által, hogy pszichológiailag és szociológiailag elfogadhatóvá formálta. Az ő Rózsa Sándora nem ösztönből, romlottságból, hanem kényszerűséből lesz betyár. Tisztességes élet az álma, de a családi örökségként ráta-
padt rossz hírnév, a szociálisan érzékeny lelkéből önkéntelen

reakciókat kiváltó elnyomás s főként a segíteni akaró testvéri szeretet minduntalan a fennálló renddel való összeütközésbe sodorja. Nagyobbra született, fajtája minden szép erénye megvan benne, de — divatos szóval élve — hiányzik az élettere, ahol ezek érvényesülhetnek s így a szép erőből tökéletes eszköz lesz a bűn számára. Móricz finom pszichológiával folytonosan érzeteti is, hogy Rózsa Sándor — bármennyire erőlteti is a fölényes nyugalmat — lelkében keserű vágyakkal sóvárog a becsületes, emberien nyugodt élet után. A két ellentétes erő küzdelme eldöntetlenül ér véget. Rózsa Sándor kitér az urak útjából, párjára találva elszegődik más határba számadónak.

Rózsa Sándor bűvópatakként hol fölbukkanó, hol eltűnő története voltaképpen állandó alkalom az író számára, hogy a különféle társadalmi rétegeket, a korviszonyokat, a várost és határát teljes egészében, minden érdekes és jelentős mozzanatában ábrázolja. Éppezért nem is lehet e regénnyel kapcsolatban például szerkezeti egységről beszélni, mert Móricz szinte tudatosan nem törődött ezzel. Rábízta magát ösztönösen buggyanó mesélőkedvére s egy egészen lazakötésű történet korlátai közt olyan változatos: népdaltól sirató énekeken át adomáig és legendáig terjedő anyagot halmozott össze, amire más magyar regényben nem találunk példát. Minden eszközt fölhasznált, amivel az akkori életet közvetlenül élményelhető jelenné varázsolhatja.

Móricz előadásbeli, annyiszor megdicsért erényei itt fokozott mértékben jelentkeznek. Közvetlenség — még az elbeszélésbe való első személyes beleszólást is alkalmazza — természetesség, életszerű íz, a népi előadásmód és stílus művészi felhasználása adják meg az érdekes mese-anyag művészi veretét. Nagyobb hűség kedvéért finom mérséklettel tájszólási színezettel is bevonja nyelvét, sőt korszerű kifejezésekkel is tarkítja.

Móricz Zsigmond nemrég megjelent másik regénye, az *Árvácska* (Athenaeum kiadása) új oldalról mutatja meg az író-t. Míg az előbbi regényben egy kor és társadalmi állapot pontos föl-idézése volt az elsődleges cél, itt az író a művészet eszközeivel ösztönző erővel akar beleszólni a mai életbe. Az *Árvácska* a legnemesebb értelemben vett irány-regény, az Eötvös József-félékből való. Egy lelencgyermek története a kis regény tárgya. Három családon át jut el a szegény, őseimber primitívségben meghagyott kislány a további nyomorúságtól megmentő tűzhalálig. Mindhárom családban a legteltesebb lelki nyomor veszi körül. Az emberek az anyag rabjai és az anyag értelemnélküli kegyetlenségével élnek. A szeretet melege helyett szinte csak állati vonzalom fogja össze őket, ezért tartják csaknem háziállatjukként a kis lelencet, hisz nem az ő vérük. A gyermek egyre jobban érzi, hogy az élet legnagyobb kincse hiányzik számára: az anya.

Kegyetlenebb erejű társadalmi kép alig található a magyar irodalomban. A szegény tanyai parasztot, a zsíros, gazdag, polgárosodó parasztot és a kispolgári iparos családot egyformán — más-más árnyalatokkal ugyan, — a legsötétebb színekkel festi az író. A könyv hatása annál rettenetesebb, minél hűvösebb, szinte gúnyolódó nyugalommal beszél. Minden eszközt igénybevesz, hogy a hatást fokozza. Gyakran villámlásszerű gyorsasággal lobbantja egymásután a legteltesebb ellentéteket; hánvszor következik például a kislány egyszerű, ösztönös jószágból fakadó vágyaira, gondolataira, melyek hamvasan üdék, mintha csak a gyermeket hallanók, a nagyok valami ostobán gonosz tette! Kegyetlen remekmű s éppen

irányzatos volta miatt talán még az életnél is kegyetlenebb, de hatásosabb is. Gúny, lefojtott keserűség, fölényes nyugalom és leheletszerűen fínom szeretet érzelmei hullámanak a könyvben, az íróban és az olvasóban. S mindezt bámulatos stílusművészettel közli. Az ábrázolt életet közvetlenül megszólaltató módon ír, egyszerű-másszor pongyola könnyedséggel, de legtöbbször lenyűgöző erejű elevenséggel. Előadásmódjában a hétköznapi élet természetessége éppúgy benne van, mint az alakító művész fínom ízeket adó fűszere. S e mellett valami egészen sajátos ritmus érvényesül mondatainak hullámoztatásában, nem egy részlete a versszerűség benyomását kelti.

Az úr és paraszt viszonya a problémája Hunyady Sándor legújabb regényének, *A fattyú*-nak is. Meséjének magja a színdarab-ból, filmből épp eléggé ismert, hisz a „Bors István“ problémáját írta meg most regényalakban. A főhős, akit itt Vig Istvánnak hívnak, hatalmas örökségbe csöppen bele, de ezzel az örökséggel egy soktagú, reménységében csalódott, ellenséges úri család is velejár. A probléma kettős: hogy tud bánni a teljes nincstelenségből jött igáskocsis a roppant vagyonnal s hogy tud elhelyezkedni egy lényegesen más, vele szemben ellenséges úri rétegben. Hunyady a paraszti józanságban, okosságban és veleszületett természetes úri-ságban látja azokat a jellemvonásokat, melyek a fattvút átsegítik a nehézségeken, az úr és paraszt ellentétét megszüntetik s a két réteget termékeny együttműködésre ösztökélik. Ezzel a anulsággal nyer elvi jelentőséget *A fattyú* egyébként meseszerűen fikatív története.

Hunyady főként az úri réteg félig-meddig szatirikus rajzában mutatkozik biztos tudású írónak. Határozott és jellemző vonásokkal látatja az egyes szereplők egyéniségét, a család alapjában véve jó, de a szerencsére való hagyatkozás miatt sánya lelkű tagjait, akik egy látszat-gazdagság ingatag talaján járnak folytonos remegéssel. A kép minden részletében találó, pontos, élményszerű. Már csak az ellentét kedvéért is kellett azután Vig Istvánt egy árnyalattal ideálisabbra rajzolni, mint amilyen a valóságban lehetett volna. A fattyú az eszményi parasztember képe — már Hunyady Sándor értelmezésében eszményi, mert az abszolút etika találna benne fogyatékoságot, — de még így is van művészi hitele, mert az eszményítés mérsékelt és reális elemekkel nem egyszer sikerül a valósághoz közelíteni. Hunyady cikkeiben olykor szemetszűrő lagymatag stílussal szemben *A fattyú*-ban művészi gondos az előadásmód, könnyed, természetes minden, modorosságtól ment a stílus s így írói munkásságának eleddig talán legjobb alkotásaként könyvelhetjük el legújabb regényét.

Fényi András

BÓKA LÁSZLÓ: VAJDA JÁNOS. — *Franklin Társulat kiadása.* — Tétova és megalkuvó korok becsületét egy-egy költő lelkiismerete mentette meg az utókor előtt. A magányos elégedetlenek, a pusztába kiáltók erkölcsi önfeláldozása tömegeknek és társadalmaknak is megbocsájtást szerzett; egyetlen vértanú megoldhatja a közösségi felelősség kérdését. Ez a szerep népszerűtlen és hálátlan, szörnyű vesszőfutást kell érte kiállni. A világ nem bírja elviselni az igazságot, büntetéseivel kíméletlenül védekezik a vád ellen, megalkuvás nélkül pusztítja el az ellenvéleményt. Ilyenkor nincs érték, engedmény vagy enyhítő körülmény, csak ellenfél van, egy sértő hang vagy káromló kifogás, amivel szemben megsemmisítően

kell eljárni. Régen a bátor és merészen küzdő vesztesel kicserélte kardját az erősebb, az újkori közvélemény nem ismeri a lovasiaságot, a kemény kritikára — ha található — halálos ítélettel válaszol. Vajda János sorsa a magyar irodalomban örök intés marad a vakmerő felé, ha netalán ellent akarnának mondani a közhangulatnak. A valóságot, a tárgyilagosságot, de még az eszmei hűséget is nehezen viselte el ez a reménykedő, önáltató, letört magyarság, mely vígaszra várt, nagy szavakra, az ősök dicsőségére, a szőlőre és lány kenyérre, s amely illuziókba, allegoriákba, szelíd révületekbe burkolta kietlen életét. A súlyos betegek tehernek érzik az önismeretet, s minden bajukkal kapcsolatban csak a külső körülmények emlegethetők, szenvedni és ugyanakkor felelni a számonkérő pillantásokra csak különleges lelkierővel lehet. A tiszta őszinteség Vajda idejében árulásnak tetszett, mintha a költő földresujtott, s csak lassan ocsudó nemzetének a gyengeségén gúnyolódni. A negyvennyolcas forradalom gyújtó lendülete megfáradt az elnyomatás napjaiban, a sok sanyarúságból már csak passzív rezisztenciára telt; ki őrizte még a márciusi ifjak szigorú világnézetét? Az ellenállás megnehezült, az önkéntes kiegyenlítő-dést várta mindenki. A kezdeményezés helyett a változással is megelégedtek, hogy szinte önmagától intéződjének el a függő ügyek, s lehetőleg ne kelljen értük tenni semmit. Vajda János azért keseredett tagadóvá, mert nem bírta elviselni az emberek feledékenységét, amellyel veszni hagyták ifjúságuk eszményeit. Bóka László könyvének érdeme az, hogy költőnket a Petőfi-nemzedék etikai és világnézeti szemléletéhez kapcsolta, amivel pályájának minden egyenetlenségét, belső gátlását, izgatott elégedetlenségét hitelesen indokolta. Csak így magyarázható az a végzetes szakadék, mely a kiegyezés Magyarországtól elválasztotta őt s mely szembeállította mindenféle nemzeti optimizmussal vagy népi megengesztelődéssel. Viszont ez nem valami betyáros függetlenségi tüntetés volt költészetében, nem is oktalan legénykedés, közjogi izgátság, hanem kérélnyelhetlen álláspont, változatlan meggyőződés, egyfajta töretlen kitartás a csodálatos politikai kezdeményezésekkel szemben, melyek hőssé tettek annak idején egy húszéves nemzedéket. A fiatal évek fogadkozásait a kortársak nagyrészt elfelejtették, csak Vajda vette szívére az álmok megcsúfolását. Élete végéig helytállt a nagy élményért, összeszorított fogakkal, megalázva, megrogzítva tűrte a népszerűtlenséget, amiért a szabadságharcból nem a megejtő romantikát, a mesés epizódokat és nemes szónoklatokat őrizte meg, hanem a feladat komolyságát, a szociális szándék sürgetését, az igazi bírálat tisztítóüzét. Bűnhődnie is ezért kellett, mert a megszépítő messzeségbe foszló problémákat megint győtrővé elevenftette, a történelemmé szépülő közös vállalkozást sorskérdéssé torzította. Az országot kötelességére figyelmeztette, ahelyett, hogy meghagyta volna a legenda bűvöletében.

A társadalom teljesen elutasította Vajda próbálkozásait, abban a történelmi helyzetben minden felszólalást elvetett, a költőt és az embert egyaránt megbélyegezte. Nemcsak annyi volt az igazságtalanság, hogy leintették bíráló szavait, hanem hogy elvitták tőle művészi értékeit is. Állandó zsémbelődése csak kortűnet volna, ha nem párosulna jelentős poétikai érényekkel. Viszont éppen költői erejének a vitatása, újító készségének, tömör kifejezéseinek, szaggatott lírájának a tagadása teszi érdekessé az utód szemében a szerepét. A bosszankodó elfogultság gesztusai az egész korszakot leleplezik, az esztétikai nemtörődömség az akkori gon-

dolgozásmódot is szégyenbe hozza; mit ér a vélemény, amely tekintet nélkül ítél? Bóka László ebből a felemás esetből fejti ki Vajda költészetének a lényegét, amikor a történelem és verstan távlatával méri a tartalom és forma összefüggéseit. Törvényszerű egységet talál a mondanivaló és a megnyilatkozás módja között, ami teljes tüntetés volt a korabeli megszokottság és kényelem ellenében. Az irodalmi elismerés ellen a honfikebel szisszent fel, a nemzeti kesergés ellen pedig még széptani tekintetben is tiltakozást jelentettek be. Az ádáz ellenállás majdnem megsemmisítette a költőt, akit pedig ünnepelni kellett volna és őrizni egy jobb világ reményében. A kortársak félték tőle, mert a szerencsétlenségben bűnösöket keresett s mert az epigonok között ő még a mesterekhez tartozott. Nem vették észre, költeményeiben a modern líra nagy kezdeményezéseit s nem akarták észrevenni kezében a Széchenyi ostorát. Élete végéig elsősorban a szabadságharc lelkes krónikáiból ismerték, mintha tanulságos és gyötrelmes pályáját nemcsak ezután kezdte volna el. Petőfi elvi merészsége és megalukvás nélküli hite Segesvárnál a tömegsírba vezetett, Vajda hangját hamis kísértetnek érezték — Petőfiből is csak a bordalok és harciindulók hőse járt vissza Szibériából. A forradalmi vihar még Aranyban és Jókaiiban is hamar elült, az őrtállás helyett inkább az emlékezést választották, keserűen vagy színesen, de áttértek a valóság drámájáról az epikára. Vajda még évtizedekig makacsul őrizte a tüzet, de azon már senki se akarta megégetni magát. Talán csak írói fellépésének ötvenéves évfordulóján tűnt föl először, hogy nincs rajta régi honvédtiszti egyenruha. Az se változtatott semmit az állapotokon, hogy a millenium éveiben még élt. Ezt írja önmagáról egy személytelen vallomásban: „a lendület, mely e költemények forrása volt, nagyon elűt a boldog mindennapiság mérvétől... ez az egyéniség az indulat és szenvedély mértéktelen hőfokával, eszményiségével és ábrándosságával a közélet piacán, azon érdekek és hiúságok számító vásárterén, szerencsés nem lehetett s mindenesetre a legerősebb összeütközésre ragadtatott...“

Bóka László egy gyakorlott esszéíró eszközeivel elevenítette meg Vajda János alakját és élő problémává tette költészetét. Nem annyira a tudomány mint inkább az élet igényével végezte feladatát, ami az adott körülmények között a leghelyénvalóbb volt. Az írása élményt közöl s nem rendszerezést. Az esszé szabadságát a lényeg keresésére használja és nem oktalan csillogásra. Olyan természetes képzettársításokkal magyaráz, hogy végeredményben a váratlan utalások szigorúan ragaszkodnak a témához. Baudelaire, Gautier, Kosztolányi mindig megfelelő indokkal lépnek be Vajda körébe, kinek egyénisége így nagyon sok vonatkozást kap az irodalom egészéhez. S ezzel hivatást teljesített a szerző, részt kért Vajda Jánosnak litteratúránk mindennapos ügyei között.

Pogány Ö. Gábor.

Franklin Társulat

tavaszi újdonságai

MAGYAR
ÍRÓK

Illés Endre: Zsuzsa

A kitűnő író első könyve. Mesék egy
mai lányról — — — — —

rúzve kötve
5.40 6.60

Cs. Szabó László: Három költő
(BYRON, SHELLEY, KEATS)

A mai magyar esszé kiemelkedő alkotása, a költői alkotás lélektana. A három költő legszebb verseinek antológiája — — — — —

kb. 6.20

Török Sándor: Szappanbuborék

A népszerű író humoros regénye a törtetésbe belefáradt s a gondtalan gyermekkorba visszavágyó emberről — —

7.00 8.40

Richard Hughes:
Szélvihar Jamaikában

KÜLFÖLDI
ÍRÓK

Az „Örvényben” világhírű szerzőjének lebilincselően izgalmas regénye gyerekekről és kalózkokról — — — — —

7.00

Luigi Pirandello: Foglalkozása férj

A bizarr témák mesterének, a nagy Nobel-díjas olasz írónak ellenállhatatlanul szellemes regénye — — — — —

6.40 7.60

ÚJ KIADÁSBAN MEGJELENT

Roger Martin du Gard:
Egy lélek története

9.60

Németh László: Bűn

9.60

Új magyar írók — új magyar regények

IVÁNYI FERENC

A virrasztó Bod Péternek, a székely-kuruc vérű szabadsághősnek alakját kelti életre a kitünő erdélyi író. — Ára 8.— P.

MÁTYÁS FERENC

A falu küldöttje A nép köréből feltűnt fiatal magyar író első könyvében sokszor gorkiji színekkel festi a magyar falu életét. — Ára: 3.60 pengő

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET KIADÁSA, BUDAPEST

Táborús nyersanyagellátás és a dohánymág

A világ olajellátása még a béke boldog éveiben is sok fejtörést okozott. Amikor a nehezen megszerezhető és nélkülözhetetlen zsírról vagy olajról volt szó. Ha kell (már pedig nagyon kell) akár a Jeges tengernek is nekivágunk néhányszázezer tonna bálnaszírért, a korpáért megfejjük a kókuszpálma gyümölcsét, kipréseljük a napraforgót és a tökmagot is...

Csak legújabbban bukkantak rá a kiváló magyar mezőgazdák és vegyészek, hogy a dohánymagot eddig semmire sem használták fel, — hacsak nem felhasználási mód az, amikor a trágyadombon a tyúkok kapargálnak benne...

1935 óta a dohánymagot — éppen a Dohányjövődék felhívására — már szorgalmasan összegyűjti a dohányosgazda és pénzt kap érte az olajgyárostól. Természetesen, hiszen a dohánymagból sajtolt jófajta étolaj, amely olyan mint a legfinomabb aixi olaj, a különböző ipari olajok, minden pénzt megérnek! Mindezek felül a gazdának még megmarad a páratlanul értékes melléktermék is, a magas hízalóerejű tápszer: az olajpogácsa.

Midezeket a termelő eljárásokat, a kísérleti elindulástól kezdve a sikeres befejezésig az idei Tenyészállatvásár Dohánypavillonjában ismerhetjük meg élethű modelleken. Utána pedig rágyújthatunk a helyszínen gyártott remek Jovialesünkre, amely nikotinmentesen is kapható.

A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZMÉNEK KORSZERŰ
ÉRTELMEZÉSÉN MUNKÁLKODIK

AZ ORSZÁG ÚTJA

ÁLLAM- ÉS NEMZETPOLITIKAI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztik: BARANKOVICS ISTVÁN
ÉS DESSEWFFY GYULA GRÓF

Előfizetési ára egy évre 8 P, félévre 4 P, egyes szám ára 80 f.

Szerkesztőség és kiadóhiva-
tal: Budapest, VI., Aradi-
utca 8. - Telefon: 12-07-26

MEGJELENT

Halácsy Dezső

A magyar
városokért

c. könyvének ötödik
bővített kiadása

Kapható minden
könyvkereskedésben!

RÉVAI TAVASZI KÖNYVEIBŐL

ASZTALOS ISTVÁN: ÜRÖM. — *A kitűnő fiatal erdélyi író remekbeszabott elbeszélései, a szegények világának megragadó képe.*

BÁNFFY MIKLÓS: FARKASOK. — *A nagy író összegyűjtött novellái; hatalmas jellemek, lenyűgöző történetek; a műfaj remekei.*

GAGYI LÁSZLÓ: PILLANGÓ ZSUZSIKA. — *Az erdélyi falu meg-rázó regénye, hatalmas, drámai szenvedélyek, izgalmas történet.*

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: NÉRO. — *A dilettáns művész örületbe om-ló lelkének kísérteties képe, regényirodalmunk egyik remeke. Új kiadás.*

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: PACSIRTA. — *A legköltőibb Kosztolányi-regény új kiadásban, antilopkötésben.*

MADÁCH IMRE ÖSSZES MŰVEI, I—II. — *Madách egész élet-műve, gazdag és javarészt ismeretlen hagyatéka, jegyzetek, le-velek, novellák, irodékek. Sajtó alá rendezte és bevezette Halász Gábor. Könyvnapki könyv.*

MAKKAI SÁNDOR: SZÉP KISÉRTET. — *A „Mi Ernyeiek“ foly-tatása, nagyvonalú korkép, szélessodru családregegy.*

MÁRAI SÁNDOR: ÉG ÉS FÖLD. — *Különös és pazarló mű, a val-lomás és érzékelés új műfaja; izgalmas portrék, a bátor szel-lem fölényes remekműve.*

MÓRA FERENC: ARANYKOPORSÓ. — *Alomszerű szerelem Diocle-tianus császár mesterien felidézett korában. A nagyszerű mű új kiadása.*

PADOS PÁL: SZOVJETOROSZORSZÁG FELETT. — *Szemtanú iz-galmas beszámolója a keleti arcvonalon küzdő magyar katonák életéről és harcairól; a magyar—szovjet háború izgalmas regé-nye. Eredeti felvételekkel.*

RÓNAY GYÖRGY: TE MONDJ EL ENGEM. — *Nyolc év válogatott termése, vallomások a költészet tilkairól; erőteljes férfilira. Antilopkötésben.*

TAMÁSI ARON ÖSSZES NOVELLÁI. — *Tamási klasszikus elbeszé-lései és új, kiadatlan novelláinak gyűjteménye. Könyvnapki könyv.*

TÓTH ÁRPÁD ÖSSZES VERSFORDÍTÁSAI. — *A világirodalom leg-szebb versei, a műfordítás remekei, Szabó Lőrinc bevezetőjével és jegyzeteivel. Könyvnapki könyv.*

COCTEAU, JEAN: VAD IFJÚSÁG. — *Világhírű mű, úttörő modern regény, az ifjúság szenvedélyes világáról. Fordította Gyergyai Albert. Antilopkötésben.*

HOUGHTON, CLAUDE: VISSZA AZ ÉLETBE. — *Sorsszerű szerelem, két férfi harca a végzetes nőért. Fordította Szerb Antal.*

SUPERVIELLE, JULES: A GYERMEKRABLÓ. — *A francia iroda-lom egyik legnagyobb írójának világhírű regénye egy furcsa családról, Párizsról és a délamerikai pámpák csodálatos világá-ról. Fordította Rónay György.*